

mevzu

sosyal bilimler dergisi | journal of social sciences

e-ISSN 2667-8772

mevzu, Mart/March 2025, s. 13: 131-172

İsrail’de Devlet Finansmanı Bağlamında Çekirdek Müfredat Tartışmaları
Core Curriculum Debates in Israel in the Context of State Funding

Nuran ÇINAR

Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi ABD
PhD Student, Marmara University, Faculty of Theology,
Department of Religious Education
ncinar@nku.edu.tr

ORCID: 0000-0002-4918-1434

Nurullah ALTAŞ

Profesör, Yalova Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi ABD,
Professor, Yalova University,
Faculty of Theology, Department of Religious Education
altas68@mail.com

ORCID: 0000-0003-4179-7645

DOI: 10.56720/mevzu.1553504

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 20 Eylül / September 2024

Kabul Tarihi / Date Accepted: 20 Kasım / November 2024

Yayın Tarihi / Date Published: 15 Mart / March 2025

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Mart / March

Atf / Citation: Çınar, Nuran. Altaş, Nurullah. “İsrail’de Çekirdek Müfredat Tartışmaları”. *Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (Mart 2025): 131-172.

<https://doi.org/10.56720/mevzu.1553504>

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/mevzu> | <mailto:mevzusbd@gmail.com>

Copyright © CC BY-NC 4.0

Öz

Çekirdek müfredat tartışmaları, İsrail’in devlet ve toplum yapısı ile ilgili fikir veren önemli olgulardan biridir. İsrail eğitim sistemi, *devlet okulu (resmi eğitim)*, *tanınmış okul* ve *muaf okul* kategorilerden oluşmaktadır. Devlet okullarında çekirdek müfredat %100 oranında uygulanmaktadır. *Tanınmış* okulların devletten bütçe alabilmeleri için %75, *muaf* okulların %55 oranında çekirdek müfredatı uygulama zorunluluğu kanunlarda yer almasına rağmen bu okullarda çekirdek müfredatın ne kadar uygulandığı ile ilgili belirsiz bir görüntü hakimdir. Sekülerler ve ulusalcılar başta olmak üzere toplumun çeşitli kesimleri “çekirdek müfredatı uygulamadıkları halde bu okulların neden hala devletten bütçe almaya devam ettikleri” noktasında ciddi eleştiriler getirmişler ve sağlanan bütçenin durdurulması için çeşitli mercilere başvurmuşlardır. Neticesinde Eğitim Bakanlığı, tüm okul türlerinde uygulanacak ve devlet bütçesinin de uygulanma oranına göre sağlanacağı bir çekirdek müfredat konusunda çalışmalar başlatmıştır. *Tanınmış* ve *muaf* okulların çoğunlukla *Haredi (Ultra-Ortodoks)* gruplara ait olması, tartışmaları sadece dini eğitim (Tanah eğitimi) veren bu gruplar üzerinde yoğunlaştırmıştır. Çekirdek müfredat tartışmaları, devletin denetim hakkı, okulların özerkliği, devlet finansmanı, farklı grupların dini hassasiyetleri gibi pek çok mevzu ile ilişkilidir. Bu makalede seküler bir STK kurucusunun İsrail Yüksek Mahkeme’sine 1999 yılında verdiği dilekçe ile alevlenen çekirdek müfredat tartışmaları, basına yansıyan haberler, mahkemeye taşınan davalar, çeşitli özerk kuruluşların raporları ve neticesinde Eğitim Bakanlığı tarafından alınan kararlar doğrultusunda İsrail toplumunun tümünü ilgilendiren bir mevzu olarak ele alınmıştır. Çekirdek müfredatın tüm okullarda uygulanması konusunda ısrar edenlerle karşı çıkanların argümanları ortaya konmuştur. *Haredi (Ultra-Ortodoks)* toplumun farklılaşan tepkileri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İsrail, Eğitim, Dinî Eğitim, Haredi, Ultra-Ortodoks, Çekirdek Müfredat, Temel Öğretim Programı, Devlet Finansmanı.

Abstract

Debates on core curriculum are one of the important phenomena that provide insight to the structure of the state and society in Israel. The Israeli education system consists of *public schools*, *recognized schools* and *exempt*

schools. In state schools, the core curriculum is implemented at a rate of 100%. Although Israeli law requires *recognized* schools to implement the core curriculum at a rate of 75% and *exempt* schools at a rate of 55% to receive a budget from the state, there is an unclear picture of how much the core curriculum is implemented in these schools. Various segments of society, primarily secularists and nationalists, have raised serious criticisms on the issue asking “why do these schools continue to receive budget from the state despite not implementing the core curriculum?” and have applied to various authorities for the provided budget to be cancelled. As a result, the Ministry of Education started working on a core curriculum that will be implemented in all types of schools and for which state funding will be provided according to the rate of implementation. The fact that the *recognized* and *exempt* schools mostly belong to *Haredi (Ultra-Orthodox)* groups has concentrated the discussions on these groups that provide only religious education (Tanakh education). The core curriculum debates are related to many issues such as the state’s right to control, the autonomy of schools, state financing, and the religious sensitivities of different groups. In this article, the core curriculum discussions that were sparked by a petition submitted to the Israeli Supreme Court by the founder of a secular NGO in 1999 are discussed as an issue that concerns all of Israeli society in line with the news reported in the press, cases brought to court, reports of various autonomous organizations, and the decisions made by the Ministry of Education as a result. The arguments of those who insist on the implementation of the core curriculum in all schools and those who oppose it are presented. The differing reactions of the *Haredi* community are examined.

Keywords: Israel, Education, Religious Education, Haredi, Ultra-Orthodox, Core Curriculum, Basic Curriculum, State Funding.

Yazar Katkıları	Çalışmanın Tasarlanması / <i>Conceiving the Study</i> : NÇ (%55), NA (%45) Veri Toplanması / <i>Data Collection</i> : NÇ (%70), NA (%30) Veri Analizi / <i>Data Analysis</i> : NÇ (%60), NA (%40) Makalenin Yazımı / <i>Writing up</i> : NÇ (%80), NA (%20) Makale Gönderimi ve Revizyonu / <i>Submission and Revision</i> : NÇ (%90), NA (%10)
------------------------	---

Giriş

Toplumu oluşturan bireylerin çocuklarını kendi düşünce ve inanç sistemine göre eğitime özgürlüğüyle demokrat devletin kamu yararını ve devletin çıkarlarını korumak için otoritesini kullanmaya ihtiyaç duyduğu durumların nasıl uzlaştırılacağı, din, devlet, eğitim ilişkilerinde temel meselelerden biridir. Devletin, farklı dini grupların kendi mensuplarına sağlamak istedikleri özerk eğitimin varlığına ne ölçüde izin vermesi, bütçe sağlama ve vatandaşlık değerlerini öğrettiklerinden emin olmak için verdikleri eğitime ne ölçüde müdahale etmesi gerektiği konusunda, *özerklik temelli liberalizm* ve *çeşitlilik temelli liberalizm* kavramları etrafında çeşitli görüşler dile getirilmektedir.¹

Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi’nin “Düşünce, Vicdan ve Din Özgürlüğü” başlıklı 18 (4) maddesi “Bu sözleşmeye taraf devletler, ebeveynlerin, uygunsa vasilerin çocuklarına kendi inançlarına uygun biçimde din ve ahlak eğitimi almalarını sağlama özgürlüğüne saygı göstermeyi taahhüt ederler.”² ifadesiyle liberal demokratik devletin yurttaşlar için garanti altına alması gereken bir unsur olarak eğitimsel çoğulculuğa dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, liberal demokratik devletin, kamu yararını, toplumun diğer bireylerinin hak ve çıkarlarını korumak için eğitim konularında otoritesini kullanmasına ihtiyaç duyduğu durumlar vardır.³

Bu iki gerekliliği uzlaştırma çabasının bitmeyen gerilim ve tartışmalara sebep olduğu ülkelerden biri İsrail’dir. Farklı devletlerin eğitim sistemlerinde genel olarak görülen devletin denetimi arttıkça finansmanın artması, devletin denetimi azaldıkça finansmanın azalması şeklindedir. Ancak Shamai (2000)⁴

¹ Gila Stopler, “The Right to an Exclusively Religious Education-The Ultra-Orthodox Community in Israel in Comparative Perspective”, *Georgia Journal of International & Comparative Law* 42/3 (2014), 745.

² General Assembly resolution 2200A (XXI) United Nations, International Covenant on Civil and Political Rights (International Covenant on Civil and Political Rights), (23 Mart 1976), md. 18/4.

³ Stopler, “The Right to an Exclusively Religious Education-The Ultra-Orthodox Community in Israel in Comparative Perspective”, 744.

⁴ Shmuel Shamai, “‘Cultural Shift’: The case of Jewish religious education in Israel”, *British Journal of Sociology of Education* 21/3 (2000), 401-417.

ve Maoz'un (2007)⁵ tespitlerine göre İsrail'de farklı bir durum söz konusudur. Kuruluşundan itibaren İsrail devletinin hiçbir şart, sınırlama ve kriter olmadan resmi (devlet) eğitimi kategorisinde olmayan (*tanınmış* veya *muaf*) okullara yaptığı finansal destek, "devlet denetimi ne kadar az, finansman o kadar çok" ve "ne kadar dindar o kadar finansman" şeklinde İsrail'e özgü bir davranış kalıbı ortaya çıkarmıştır.

Stopler'e (2014) göre İsrail liberal bir demokrasi olarak kabul edilmesine ve batılı liberal demokrasilerle karşılaştırılmasına rağmen devlet yapısı Ortodoks Yahudi din anlayışının etkili olması gibi liberal olmayan unsurlar içermektedir. Liberal ülkelerde ve liberal teorisyenlerin yazılarında din eğitimi konusunda otonomi konusunda iki model öne çıkmaktadır. Birincisi, İngiltere ve Hollanda gibi ülkelerde görülen, devlet finansmanının eğitimin içeriği konusunda sıkı denetimle birleştirildiği modeldir. İkincisi, Amerika'da görülen oldukça gevşek bir denetimin olduğu ve devlet finansmanının sağlanmadığı modeldir. Yazarın yaptığı teorik ve yasal analize göre İsrail'deki Haredi (Ultra-Ortodoks) ⁶ gruplara tanınan eğitim özerkliğinin biçimi ne normatif olarak gereklidir ne de bu ülkelerle karşılaştırılabilir. Bahsedilen modellerin hiçbirine uymayan İsrail, bir yandan Haredi gruplara eğitimde geniş dini özerklik veren diğer yandan aynı topluluğun İsrail'in dini yapılanmasını kontrol etmesine ve giderek radikalleşen dini ideolojisini bu yapılanma aracılığıyla dayatmasına izin veren kendine özgü hibrid bir model oluşturmaktadır. Stopler, Haredi topluluğa kanun tarafından verilen ve devlet tarafından finanse edilen dini eğitim hakkının teorik veya karşılaştırmalı olarak haklı çıkarılamayacağını ve İsrail'in zaten sarsılmış liberal demokratik temellerine ve diğer vatandaşlarının haklarına bir meydan okuma olduğunu ifade etmekte ve bunu siyasi bir güç oyununun sonucu olarak görmektedir.⁷

İsrail'deki Haredi grupların varlığı, askerlikten muaf olmaları, ülke ekonomisine katkıda bulunmamaları, yüksek doğurganlık oranları nedeniyle ülkeye ciddi bir ekonomik yük getirmeleri, modern devlet yapısına uyum

⁵ Asher Maoz, "Religious Education in Israel", *Tel Aviv University Law Faculty Papers* 44 (2007), 677-728.

⁶ Makalenin geri kalanında "Haredi" olarak kullanılacaktır.

⁷ Stopler, "The Right to an Exclusively Religious Education-The Ultra-Orthodox Community in Israel in Comparative Perspective", 747.

sağlama konusundaki isteksizlikleri ve aktif vatandaşlık sergilememeleri gibi pek çok tartışmaya konu olmaktadır. Bu grupların kendi özerkliklerini, devletin ise demokratik yapısını koruma çabası sonucunda oluşan gerilimin önemli boyutlarından biri, çekirdek müfredat tartışmalarıdır. Çekirdek müfredat, ortak bir vatandaşlık paydası oluşturarak toplumdaki yabancılaşmayı en aza indirmede ve bireyleri modern hayatın gerektirdiği becerilerle donatarak etkin ve üretken hale getirmede önemli bir araç olarak görülmüştür. Tüm okul kategorilerinde uygulanması hedeflenen zorunlu bir çekirdek müfredata dair tartışmalar, 2000’li yıllardan itibaren İsrail’in akademik, politik ve yasal gündemini meşgul etmektedir.

Yöntem

Bu makalede çekirdek müfredat tartışmaları İsrail’de farklı yasal kategorilerde okullara sahip olan Haredi gruplar özelinde incelenmiş, tarafların ortaya koyduğu argümanlar analiz edilmiştir. Çekirdek müfredat tartışmalarının Müslümanlar, Dürziler, Hristiyanlar gibi Yahudi olmayan vatandaşlara ilişkin bölümleri dışarıda bırakılmış, Haredi toplumu özelinde Yahudi eğitimi incelenmiştir. Haredi toplumu genel olarak incelenmiş; Aşkenaz, Sefarad, Hasidik gibi alt gruplar ayrı olarak ele alınmamıştır.

Tartışmaların Yüksek Mahkeme’ye 1999 yılında verilen bir dilekçe ile alevlendiği 2000 sonrası dönem çalışmanın zamansal kapsamını oluşturmaktadır. Anayasası olmayan İsrail’de çekirdek müfredat tartışmalarına dayanak teşkil eden hukuki zemin ortaya konmuş, tartışmaları İsrail gündemine taşıyan davalar incelenmiştir. Tartışmaların yasama, yürütme, yargı kuvvetleri arasında sebep olduğu gerilim; dördüncü kuvvet medyaya yansıyan haberler, Knesset raporları ve çeşitli özerk kuruluşların raporları doğrultusunda ele alınmıştır. Tartışmalar sonrasında Eğitim Bakanlığı’nun uygulamada farklılıklar ve eksiklikler olsa da kabul edip resmi olarak yayınladığı ilköğretim çekirdek müfredat programına yer verilmiştir. Haredi topluluğun tartışmalar karşısındaki farklılaşan tepkileri iki ana kategoride incelenmiştir. Son olarak, çekirdek müfredatı destekleyenlerin ve karşı çıkanların tartışmalarda kullandıkları argümanlara dair bir değerlendirme yapılmıştır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olan durum çalışmasına göre desenlenmiştir. Veri toplama aracı olarak *döküman analizi* kullanılmıştır. Dökümanların seçiminde; kanun ve

raporlar ile Eğitim Bakanlığı'nın açıklamaları için *amaçlı seçim* (*purposeful selection*), basın organlarında yer alan haberler ve Knesset tartışmaları içinse *temsili seçim* (*representative selection*) yöntemi kullanılmıştır. Farklı kaynaklardan elde edilen verilen ilişkilendirilmesi yoluyla araştırmanın iç geçerliliğinin artırılması amaçlanmıştır.⁸

Çalışmanın İsrail devletinde dindarlık noktasında farklılaşan toplumsal gruplar, bunları temsil eden okullar ve bu okulların devletle ilişkisinde özellikle finansman ve zorunlu çekirdek müfredat noktasına yoğunlaşan politik tartışmalara ışık tutması amaçlanmıştır.

1. İsrail Eğitim Sistemi

İsrail'deki eğitim kurumları, *Zorunlu Eğitim Kanunu* (1949)⁹ ve *Devlet Eğitim Kanunu* (1953)¹⁰ nda belirlenen yasal statülerine göre üçe ayrılır. Her grup kendi içinde yine çeşitli alt gruplara ayrılmaktadır.

Resmi eğitim (*ha-hinuh ha-rişmi* [החינוך הרשמי]), devlete veya yerel makamlara ait olan eğitim kurumlarını içerir. Bu eğitim bir partiye, mezhebe veya başka bir kuruluşa bağlı olmaksızın devlet tarafından ve Eğitim Bakanı'nın veya yetkilendirdiği birinin denetimi altında sağlanır. Öğretmenler çoğunlukla memur veya yerel makamların çalışanlarıdır. Tabii olduğu denetim türüne göre bu okullar *devlet okulları* (*mamlahti* [ממלכתי]) ve *dini-devlet okulları* (*mamlahti-dati* [ממלכתי-דתי]) olarak ayrılmaktadır. Devlet okullarında çekirdek müfredat zorunludur, ders konuları ve öğretim yöntemleri aynıdır. Bu okullar genellikle karmadır ve seküler bir atmosfere sahiptir. Yahudi olmayan öğrencilere (Arap, Dürzi, Çerkez) yönelik açılan okullar da devlet okulu kategorisinde yer almaktadır. Bununla birlikte çoğunlukla Yahudilerin gittiği devlet okullarına Müslüman, Dürzi, Hristiyan öğrencilerin de gitmesinde bir engel bulunmamaktadır. *Dini-Devlet Okulları* yasaya göre, yaşam biçimi, uygulanan müfredat, ders veren öğretmenler ve müfettişler bakımından dini olan ve öğrencilerini dini geleneğe, dini Siyonizm ruhuna, Tevrat'ın emirlerine göre eğiten resmi eğitim kurumlarıdır. *Dini-devlet* okullarında da çekirdek müfredat zo-

⁸ Meral Cansız Aktaş, "Nitel Veri Toplama Araçları", *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Pegem Akademi, 2015), 363.

⁹ "Hok Limud Hova 5709-1949 (Zorunlu Eğitim Kanunu 5709-1949)" (İsrail: Knesset, 1949).

¹⁰ "Hok Hinuh Mamlahti 5773-1953 (Devlet Eğitim Kanunu 5713-1953)" (İsrail: Knesset, 1953).

runludur ve ayrıca Eğitim Bakanlığı tarafından ayrılan ders saatlerinin yaklaşık %40’ını oluşturan din dersleri vardır. Bu okullar öğrencilerin ve kimi zaman ailelerin de okul standartlarına göre giyinmesini ve davranmasını bekler. Günlük dua ve ibadetler eğitimin bir parçasıdır. Genel olarak bu okullardaki eğitim, özellikle ortaöğretim kademelerinde kız ve erkek öğrenciler için ayrı olarak yapılmaktadır.

Resmi Olmayan Tanınmış Eğitim (Ha-Hinuh Ha-Mukar Şe Eyno Rişmi [החינוך המוכר שאינו רשמי]): Kimi zaman “bağımsız” olarak da nitelendirilen bu kurumlar, devletin ya da yerel bir otoritenin mülkiyetinde değildir ancak öğrencileri Zorunlu Eğitim Kanunu’na tabidir. Resmi eğitim kurumlarına uygulanan yükümlülüklerin bir kısmını kabul ettiklerinden “tanınmış” statüsü kazanmışlardır. Okulların çoğunda çekirdek müfredat uygulanır ve bazıları resmi eğitim kurumlarına verilen orandan daha düşük bir oranda (%75 oranında) devletten bütçe alır. Öğrenci kabulü, öğretmen alımı ve müfredatı belirleme konusunda resmî kurumlardan daha fazla özgürlüğe sahiptirler. *Bağımsız Eğitim Ağı (Merkaz ha-Hinuk ha Atzmai [מרכז החינוך העצמאי])*¹¹ ve *Teorat Eğitimi Kaynağı (Ma’ayan ha-Hinuh ha-Torah [מעייני החינוך התורני])*¹² bu kategorinin önemli sektörlerindedir.

Resmi Olmayan Muaf Kurumlar (Mosdot Ha-Ptor [מוסדות הפטור]): Zorunlu Eğitim Kanunu’nun 5. bölümü, belirli kurumlarda okuyan öğrencilerin kanun hükümlerinden muaf tutulmasına izin vermektedir. Bu bölüme dayanarak, 1. sınıftan 8. sınıfa kadar olan öğrenciler için *Talmud Torah’lar [תלמודי תורה]* oluşturulmuş, muafiyet statüsünü kazanabilmeleri için karşılımları gereken koşullar¹³ belirlenmiştir. Koşulları karşıladıkları takdirde resmi bir eğitim kurumundaki bir öğrenci için ayrılan bütçenin %55’i oranında bütçe alabilirler. Bu okullar, farklı dini örgütler tarafından yönetilmektedir. Genellikle çekirdek müfredatın sadece bir bölümünü uygularlar. Eğitim bakanlığının bu okullar üzerindeki denetimi genel niteliktedir ve çoğunlukla bina bakımıyla ilgilidir. Liselerinin neredeyse hepsi tanınmış okulların yasal statüsüne sahiptir.

¹¹ Eski Agudat Yisrael ağı

¹² Shas (Sephardi Keepers of the Torah [Hitahdut Sephardim Shomrei Torah]) ağına ait

¹³ Öğrencilerin resmi olarak kaydı, temel programdaki derslerin uygulanması, haftalık ders saatleri, yönetici ve öğretmenlerin görevleri vb.

Çalışmamızın odağında yer alan ve 2023 yılı itibariyle İsrail nüfusunun %14'ünü oluşturan¹⁴ Haredi grupların *tanınmış* ve *muaf* kategorilerinde okulları vardır. Son yıllarda çekirdek müfredat tartışmalarının da bir sonucu olarak Haredi gruplara yönelik *Özgün Kültürel Çalışma Kurumları* (*Mosdot Limut Terbutiim Yahudiim* [מוסדות לימוד תרבותיים ייחודיים]) ve *Devlet-Haredi* (*Mamlachti-Haredi* [ממלכתי-חרדי]) eğitim kurumları da faaliyet göstermeye başlamıştır. 2022 yılı itibariyle 15.000 (Haredi eğitimindeki toplam öğrenci sayısının yaklaşık %3'ü) öğrenciye sahip olan *Devlet-Haredi* eğitim kurumları, Devlet Eğitim Kanunu'nda henüz ayrı bir eğitim türü olarak yer almasalar da çekirdek müfredatı tam olarak uygulamaktadırlar.¹⁵

2. Haredi Toplumu

Haredi Yahudilik, Ortodoks Yahudilik içinde Yahudi dini hukukunu en katı şekilde uygulayan gruptur. İbranice'de "Tanrı huzurunda titreyenler" anlamına gelen *Haredim* kelimesiyle anılırlar. Kendilerini hem Yahudi olmayanlardan hem de dindar olmayan Yahudilerden ayrı tutarlar. Kendilerine özgü kıyafetleri, yaşam tarzları ve sadece dini metinlerin öğretildiği okulları ile, dünyevi uğraşlarla kirlenmeyerek "saf" kalabilmek için dış dünyadan kendilerini mümkün oldukça izole ederler. Devlete karşı tavırları farklılık göstermektedir. Siyonizmi küfür olarak görüp reddeden gruplar (ör. Neturei Karta) olduğu gibi parti kurup İsrail parlamentosu Knesset'te hükümetlerin kurulmasında kilit rol oynayanlar da (ör. Shas) vardır.¹⁶

2023 verilerine göre İsrail nüfusunun 6.140.000 (%65)'ini Haredi olmayan Yahudiler, 2.081.000 (%21)'ini Araplar, 1.335.000 (%14)'ini Haredi Yahudiler

¹⁴ Lee Cahaner - Gilad Malach, *Statistical Report on Ultra-Orthodox Society in Israel (Population)* (The Israel Democracy Institute, 2023).

¹⁵ Ida Ben Shetreet - Laura L. Woolf, "Education 8th Edition" (Ministry of Aliyah and Intergration, 2019), 6-7; Micha Noi, "Mivne Maarehet ha-Hinuh, ha-Kika Markazit ve Natunim Klaliim (Eğitim Sisteminin Yapısı: Merkezi Mevzuat ve Genel Veriler)" (Knesset Araştırma ve Bilgi Merkezi, 2022), 2-4; Ayrıca bk. Z. Şeyma Arslan, "Toplumsal ve Siyasî Arka Planlar Açısından İsrail'in Eğitim Sisteminde Dinin Yeri", *Değerler Eğitimi Dergisi* 3/9 (2005), 74-75.

¹⁶ The Editors of Encyclopaedia, "Ultra-Orthodox Judaism", *Britannica*, 05 Eylül 2024; Al-Jazeera Staff, "Who are the ultra-Orthodox Jews? And the Haredim?", *ALJAZEERA* (01 Temmuz 2024).

oluşturmaktadır. İsrail’deki Haredi nüfusunun büyüme hızı, yılda yaklaşık %4 oranı ile gelişmiş ülkelerdeki nüfusların en yükseğidir. Modern yaşam ve tıp standartları, genç evlilik yaşı ortalaması, aile başına düşen çocuk sayısının çokluğu bu hızlı büyümenin sebepleri olarak görülmektedir. %60’ı 20 yaşın altında olan Haredi toplumu oldukça genç bir nüfusa sahiptir. 20 yaş altında olanların ülke genelindeki oranı ise %31’dir. 2009 yılında 750.000 olan Haredi nüfusu 2023 yılında 1.335.000’e yükselmiş ve İsrail’in toplam nüfusunun %13,6’sını oluşturmuştur. Merkezi İstatistik Bürosu’nun (CBS) tahminlerine göre bu göreceli büyüklüğün 2030’da %16’ya, 2033’te ise iki milyon kişiye ulaşması beklenmektedir.¹⁷

Haredi toplumunun varlığı ve devletin idamesine katkısının ne olduğu, İsrail toplumu içinde özellikle seküler gruplar tarafından daimî olarak tartışma konusu yapılmaktadır. Örneğin; 7 Ekim 2023 Hamas saldırısından sonra ilan edilen savaş durumunda yaşanan asker kayıpları ve yedek askerlerin yeterli olmaması nedeniyle orduda asker ihtiyacı baş göstermiş ve Haredi gençlerin askerlikten neden muaf olduklarına dair eleştiriler başlamıştır. İsrail meclisi Knesset’te ve medyada yapılan şiddetli tartışmalar ve sokaklarda yapılan gösteriler sonrasında Yeşivalar’da tam zamanlı eğitim aldıkları için askerlikten muaf olan Haredi erkeklerin de askere alınması gündeme gelmiştir. Haredi gruplar, askeri eğitimin seküler ortamını dindar yaşantıları için bir tehdit olarak görmektedirler. Sefarad Yahudi topluluğunun baş hahamı Yitzhak Yosef, askeri hizmete zorlandıkları takdirde ülkeyi terk edecekleri tehdidinde bulunmuştur. Kolel ve Yeşiva öğrencilerinin aldıkları klasik Yahudi eğitimi olmadan ordunun başarılı olamayacağını seküler İsraililerin anlamadıklarını söylemiş, İsrailoğullarının Levi kabilesinin ordudan muaf tutulduğunu hatırlatmıştır. Haredi toplumunun bazı kesimlerinden yükselen sert açıklamalara rağmen Yüksek Mahkeme’nin kararı sonrasında Temmuz 2024’te 3000 Haredi erkeğin askere alım süreci başlamıştır.¹⁸

Haredi kesimin genel topluma adaptasyonu ve devlete katkıları ile ilgili tartışmalar, kurumlarında aldıkları eğitimin bu hedefleri sağlamada yetersiz

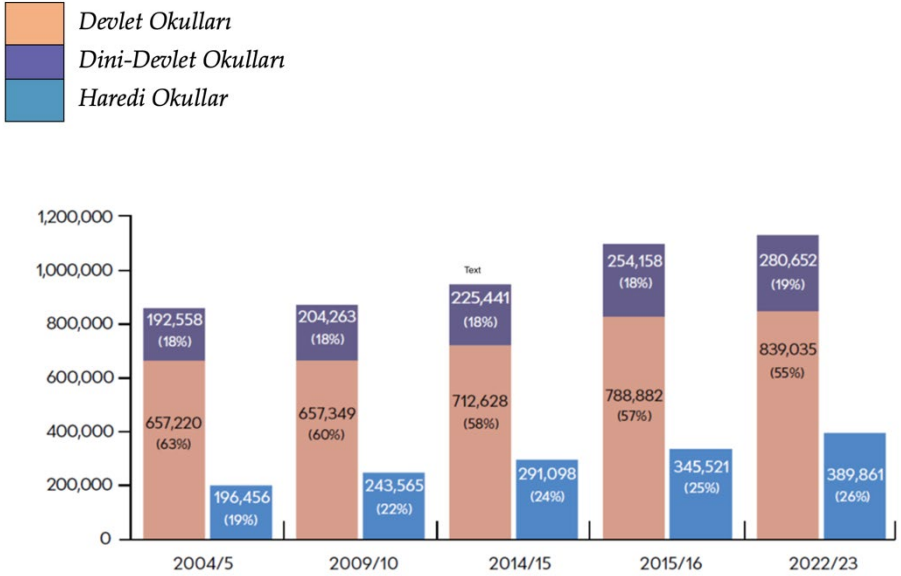
¹⁷ Cahaner - Malach, *Statistical Report on Ultra-Orthodox Society in Israel (Population)*.

¹⁸ Emanuel Fabian, "IDF to Begin Drafting 3,000 Haredi Men Starting Sunday, in Three Waves", *The Times of Israel* (18 Temmuz 2024).

kaldığı noktada birleşmektedir. Haredi eğitimi İsrail'deki İbrani eğitim sisteminin %26'sını ve tüm İsrail eğitim sisteminin %20'sini oluşturmaktadır. Haredi okullarının %73,5'i *tanınmış* kategorisindedir, %22,5'i ise Zorunlu Eğitim Kanunu'ndan *muaf* okullardır. Yalnızca %4'ü son on yılda açılan bir okul türü olan *Devlet-Haredi* kategorisindedir.¹⁹ Bu yeni okul kategorisinin ve Eğitim Bakanlığı'nda Haredi Eğitimi Bölümü'nün açılması sistemsel ve yapısal değişikliklere gidildiğini göstermektedir.

Aşağıdaki tabloda Haredi eğitimindeki öğrenci sayısının diğer okul türlerine göre hızlı bir artış gösterdiği görülmektedir. Bu artışta Haredi nüfusunun diğer gruplara göre daha yüksek bir artış oranına sahip olmasının etkili olduğu söylenebilir. *Dini-devlet* okullarına giden öğrenci oranı hemen hemen aynı kalmışken, devlet okulu sektörü öğrenci oranında düşüş görülmektedir.

Tablo 1: İbrani Eğitim Sisteminde Öğrencilerin Okullara Göre Dağılımı

¹⁹ Lee Cahaner - Gilad Malach, *Statistical Report on Ultra-Orthodox Society in Israel (Education)* (The Israel Democracy Institute, 2023).

Yahudi fikhı *halaha*’ya bağlılık ve *halaha*’nın daha katı yorumlarını seçme eğilimi, bu topluluğun ayırt edici özelliğidir. Haredi eğitimi, klasik Yahudi eğitiminin katı bir yorumudur. Haredi eğitim kurumlarında Tevrat’ın tefsiri olan Talmud öncelikli olmak üzere klasik Yahudi dini metinleri okunur. Tevrat eğitimi en önemli *mitsva* ve insanın en yüce sorumluluğu olarak kabul edilir. Tevrat öğrenmek burada okuyan erkeklerin mesleği olarak görüldüğü için herhangi bir işte çalışmazlar.²⁰

3. Yasama-Yürütme-Yargı Üçgeninde Çekirdek Müfredat Tartışmaları

İsrail’de eğitimle ilgili tartışmaların neredeyse tümünün dayandığı, kanun niteliğinde olmasa da belirleyici etkisi olan temel unsurlardan biri Statüko anlaşmasıdır. Esasında *The Jewish Agency for Palestine* adına David ben Gurion, Rabbi Y.L. Fishman ve Y. Grinboim tarafından *The World Organization of Agudath Israel (Jerusalem)*’e yazılan bir mektup olan bu anlaşma, İsrail’in kuruluşu öncesi seküler ve dini grupların karşılıklı olarak birbirlerine verdikleri bir taahhüttür.²¹

Bu anlaşmada yeni devletin kesinlikle teokratik bir devlet olmayacağı; tüm vatandaşlara eşit haklar tanınacağı, din veya başka herhangi bir konuda zorlama veya ayrımcılığın olmayacağı ancak Haredi grupların dört konudaki (Şabat, Koşer, Evlilik Hukuku ve Eğitim) taleplerinin *The Jewish Agency* tarafından tanınacağı dile getirilmiştir. Metnin eğitimle ilgili başlığında şu ifadeler yer almıştır: “Eğitimdeki her akımın tam özerkliği garanti altına alınacak, İsrail’deki herhangi bir grubun dini olarak tanınmasına ve dini vicdanına hükümet tarafından hiçbir zarar gelmeyecektir. Devlet, elbette, İbranice, Tarih, Fen bilimleri gibi zorunlu derslerin (*limudey hova* [לימודי חובה]) asgarisini belirleyecek ve bu asgarinin yerine getirilmesini denetleyecek, ancak her akıma, eğitimini kendi uygun gördüğü şekilde

²⁰ Haredi eğitim kurumları farklı ülkelerde farklı isimlerle anılabilmekle birlikte İsrail’de şu kademelerden oluşur: 1.Talmud Torahlar, Hederler ve kızlar için okullar (5-13 yaşları); 2.Yeshiva Ketana (bar-mitzvah yaşı olan 13 ile 16 yaş arasında olan erkekler için okullar), kızlar içinse Beit Yaacov okulları vardır. 3.Yeshiva Gdola (17 yaşından evlenene kadar, erkekler için olan okullar); 4. Kolel (evli erkeklerin gittiği okullar.) Varda Shiffer, “The Haredi Educational System: Allocation of Public Funds”, *Contemporary Jewry* 20/1 (1999), 138-139.

²¹ Gabe Greenberg, *Sefaria* (Sefaria.org, 27 Ağustos 2018), “Five Most Interesting Conversations in Jewish History, Session 5: David Ben Gurion and the Chazon Ish”.

yönetmesi için tam bir serbestlik tanıyacak, dini vicdana zarar verecek her türlü hareketten uzak duracaktır.”²² Görüldüğü üzere bu anlaşma her akıma özerklik sağlamakla birlikte devletin zorunlu dersleri belirleme ve denetleme yetkisine de dikkat çekmiştir.

Çekirdek müfredat tartışmalarıyla ilgili ilk ve önemli yasal dayanaklardan biri Devlet Eğitim Kanunu (5713-1953)’dur. 11.maddeye göre “Bakan, resmi olmayan kurumların tanınmış eğitim kurumları olarak ilan edilmesi, bu kurumlara ‘temel’ programının konması, bunların yönetimi ve denetimi ile bütçelerine yönelik olarak devlet yardımı yapılması hususlarında, buna karar verdiği takdirde ve kendisi tarafından kararlaştırılan ölçüde, yönetmelikle usul ve şartları belirleyebilir.” Ayrıca “Bakan, bu kanunun uygulanmasından sorumludur ve (...) resmî eğitim kurumu olmayan tanınmış eğitim kurumlarında temel programın uygulanması ve uygulamanın denetlenmesi de dahil olmak üzere, uygulamaya ilişkin her türlü konuda yönetmelikler çıkarır.”²³ Devlet Eğitim Kanunu Tanınmış Kurumlar Yönetmeliği’ne (5714-1953) göre ise “Tanınmış bir kurumdaki temel program, resmi bir eğitim kurumundaki toplam çalışma saatinin % 75’ini oluşturur, ancak kurumun öğrencilerinin test ve sınavlarda resmi bir eğitim kurumunda kullanılan başarı seviyesine ulaşması koşuluyla Bakan bundan farklı yüzdeleri de onaylayabilir.”²⁴ Görüldüğü üzere kanun maddeleri *tanınmış* okullar için çekirdek müfredatı %75 oranında uygulama şartı getirmekte ve bakanı programın denetimden sorumlu tutmaktadır. Bununla birlikte bakanın farklı yüzdeleri de onaylayabileceğini bildirerek usul ve şartlar konusunda bir esnekliğe de kapı aralamaktadır.

Kanun ve yönetmelikler, temel müfredatı %75 oranında öğreten okulların tanınmış statüsünü kazanabileceklerini ve böylece devlet tarafından finanse edebileceklerini şart koşmasına rağmen, denetim problemleri başta olmak üzere farklı nedenlerle uygulamada bu tam olarak gerçekleşmemiştir. Bu şartı yerine getirmemelerine rağmen *tanınmış* ve *muaf* kategorisindeki Haredi okul-

²² Yossi Goldstein, “Asupat ha-Mea/Mihtav ha-Statusko (Yüzüncü Yıl Toplantısı/Statüko Mektubu)”, *The Central Zionist Archives* (Erişim 01 Eylül 2024); Ayrıca bk. Shuki Friedman - Simcha Fishbane, “The Shaping of the Status Quo”, *Being a Nation State in the Twenty-First Century: Between State and Synagogue in Modern Israel* (Academic Studies Press, ts.), 13-21.

²³ “Hok Hinuh Mamlahiti 5773-1953 (Devlet Eğitim Kanunu 5713-1953)”, md. 11, 34/3.

²⁴ Knesset, “Takanot Hinuh Mamlahiti (Mosadot Mukarim) 5744-1953 (Devlet Eğitimi Yönetmeliği (Tanınmış Kurumlar), 5744-1953)”, 18 Eylül 2023, 3/c.

ların devlet tarafından finanse edildiği hatta kimi zaman devletten aldıkları mali desteğin devlet okullarının seviyesinin üstüne çıktığı, eğitim bakanlarının çekirdek müfredatı resmi olarak tanımlamaktan kaçındığı iddiaları İsrail’de çeşitli siyasi ve yasal tartışmaları gündeme getirmiştir.²⁵

İsrail Yüksek Mahkemesi’nde Haredi okullarında çekirdek müfredatın uygulanması ile ilgili görülen iki önemli dava, tartışmaları alevlendirmiş ve dini eğitim özerkliği ile liberal demokratik devletin otoritesi arasındaki çatışmayı ön plana çıkarmıştır. 1999’da bir seküler STK kurucusu Yüksek Mahkeme’ye “devletin tanınmış eğitim kurumları için temel bir öğretim programı oluşturma görevini yerine getirmediği”, Devlet Eğitim Yasası bunu amaçlamasına rağmen “öğrencileri toplumun bir parçası olması için gerekli olan bilgi ve araçlarla donatacak dersleri öğretmediği” gerekçesiyle bir dilekçe vermiştir. Bir Haredi eğitim kurumu mezunu da kariyeri ve eğitimi için gerekli olan temel konuları çalışmaktan mahrum bırakıldığını, aldığı eğitimin seküler topluma uyum sağlamasını zorlaştırdığını iddia ederek başvuruda yer almıştır. *Statüko Anlaşması*’na da atıfta bulunan dilekçede Eğitim Bakanlığı’nun çoğunlukla Haredi olan “resmi olmayan tanınmış eğitim kurumları” için zorunlu ders saatlerinin sayısını belirten bir çekirdek müfredat (temel plan) oluşturması talep edilmiştir. Kendisinden açıklama istenen Eğitim Bakanı Yitzhak Levy “30 gün içinde bir çekirdek müfredat hazırlanacağı” taahhüdüyle cevap vermiştir.²⁶

Eğitim Bakanı, Dr. Shimson Shoshani başkanlığında bir *Bütçeleme Sistemini İnceleme Komisyonu* kurmuş ve komisyonun tavsiyelerinin ardından Bakanlık, devlet finansmanına uygun hale gelebilmeleri için tüm ilköğretim kurumlarında öğretilmesi gereken bir çekirdek müfredatı kabul etmiştir. Kararla ilgili yayınlanan genelge ile “İsrail eğitim ağındaki tüm öğrenciler için zorunlu olan konu, beceri ve değerlerden oluşan bir ortak payda, zorunlu temel” olarak açıklanan, ilköğretim kademesinde uygulanacak bir çekirdek

²⁵ Maoz, “Religious Education in Israel”, 701; Shamaï, “‘Cultural Shift’: The case of Jewish religious education in Israel”, 408; Stopler, “The Right to an Exclusively Religious Education-The Ultra-Orthodox Community in Israel in Comparative Perspective”, 750.

²⁶ HCJ 2751/99 Paritzky v. Minister of Education, available at <http://elyon1.court.gov.il/files/99/510/027/a02/99027510.a02.pdf>. akt. Maoz, “Religious Education in Israel”, 715.

müfredat oluşturulmuştur. Çekirdek müfredat dördü “zorunlu” ve ikisi “tavsiye edilen” olmak üzere iki ders kümesinden oluşmuştur. Zorunlu kümede: *Miras ve Sosyal Çalışmalar; Dil ve Edebiyat; Matematik ve Fen Bilimleri; ve Beden Eğitimi* yer almıştır. Önerilen dersler ise *Güzel Sanatlar ve Okul Kültürü*’dür. Genelgede, çekirdek müfredatın öğretilmesinin devlet finansmanı almak için bir ön koşul olduğu belirtilmiştir. Devlet okulları (genel okullar, dini-devlet okulları ve Arap okulları) müfredatın tamamını öğretmek zorundayken *tanınmış* okullar müfredatın %75’ini ve *muaf* okullar ise %55’ini öğretecektir.²⁷

Tablo 2: Çekirdek Müfredatta Zorunlu ve Önerilen Dersler

Zorunlu	Miras (Tanah ve Tarih dahil) ve Sosyal Çalışma (Yurttaşlık dahil)
	Dil ve Edebiyat (Yahudi okulları için İbranice, Arap okulları için Arapça ve tüm okullar için İngilizce)
	Matematik ve Fen
	Beden Eğitimi
Önerilen	Güzel Sanatlar
	Okul Kültürü

2002 yılında mahkemeye ortaöğretim kademesi için bir dilekçe verilmiştir. *Ortaöğretim Öğretmenleri Kuruluşu*, “İsrail Devleti’ndeki her erkek ve kızın edinmesi gereken temel pedagojik bilgi”yi içeren çekirdek müfredatı öğretmeyen ve sadece dini eğitim veren Haredi liselerinin finansmanının yasa dışı ilan edilerek askıya alınması için Yüksek Mahkeme’ye başvurmuştur. Mahkeme dilekçeyi kabul etmiş ve Eğitim Bakanlığı’ndan açıklama talep etmiştir. Mahkemeye sunduğu açıklamada Bakanlık, 2005-2006 eğitim-öğretim yılına kadar ilköğretim okullarında kademeli olarak uygulanacak bir politikayı hali-hazırda benimsediğini, ortaöğretim kademeleri içinse zamana ihtiyacı olduğunu beyan etmiştir. Bakan, çekirdek müfredatın ve uygun materyalin hazır-

²⁷ Maoz, “Religious Education in Israel”, 715, 716.

lanması, öğretmenlerin yetiştirilmesi ve bir teftiş sisteminin kurulmasının zaman alacağı gerekçesiyle ortaöğretimde bütçe reformunun tamamlanması için üç yıl talep etmiştir. Ayrıca, son derece hassas bir alanda yaşam biçimi değişikliğine sebep olacağı gerçeğini göz önünde bulundurarak Haredi toplulukla uzlaşmak ve bu değişikliği iş birliği yoluyla, kademeli olarak ve kültürel hassasiyetle gerçekleştirmek istediğini bildirmiştir. Süreç sonunda mahkeme temel müfredatı uygulamayan ve devlet eğitiminin amaçlarını yerine getirmeyen kurumların finanse edilmesinin yasa dışı olduğunu bir kez daha ilan etmiş, resmi olmayan bir okulu tanıma koşullarını belirlemek üzere bakana verilen yetkinin devlet eğitiminin amaçlarına tabi olduğunu eklemiştir. Bu amaçlar, hoşgörü ve diğerlerine saygı değerlerini de içermektedir. Bununla birlikte mahkeme, bakanın bütçenin derhal iptal edilmesinin tüm Haredi sektörü parçalayacağı yönündeki iddiasını kabul ederek kararın üç yıl sonra yani 2007-2008 öğretim yılına doğru yürürlüğe girmesine karar vermiştir. Sonuç olarak Mahkeme, *Haredim*'in eğitim özerkliğine saygı, toplum, çocuk hakları ve devletin çıkarları arasındaki dengeye vurgu yaparak davalının talebini kabul etmiştir. İlköğretimle başlayan ve diğer kademelerde de ilerleyen yıllarda uygulanacak olan politikaya göre; çekirdek müfredatı öğreten, bütünleştirici bir temelde öğrenci kabul eden ve geri bildirim testleri de dahil olmak üzere *Okullar için Büyüme ve Etkililik Ölçümleri'nde*²⁸ yer alan *tanınmış* okullar, çekirdek müfredatı tam olarak uygulayan devlet okullarının bütçesinin %75'ini alacaktır. Bütünleştirici temelde öğrenci kabul etmeyen *tanınmış* okullar %65 oranında bütçe alacaklar ve çekirdek müfredatın sadece %65'ini öğretmekten sorumlu olacaklardır. *Muaf* okullar bu şartlara tabi olmayacak ve bütçenin %55'ini alacaktır. *Bağımsız Eğitim Ağı [Merkaz ha-Hinuk ha Atzmai]* ve *Tevrat Eğitimi Kaynağı [Ma'ayan ha-Hinuh ha-Torah]*, tüm çekirdek müfredatı öğretmeleri koşuluyla tam finansman almaya devam edecektir. Bakanlık ayrıca yeni okul açmaya izin almak için çekirdek müfredatın öğretilmesinin bir ön koşul olduğunu ve bazı durumlarda, bunu öğretmeyen mevcut okulların izinlerinin askıya alınabileceğini belirtmiştir.²⁹ Bu planlama doğrultusunda ortaya çıkan tablo şu şekildedir:

²⁸ GEMS; İbranice kısaltmasıyla Meitzav [מ"צ"ב]

²⁹ HCJ 10296/02 Secondary School Teachers Organization v. Minister of Education IsrSC 59(3) 224,228-29,233,235,238 [2005] (judgment of J. Levy § 1). akt. Maoz, "Religious Education in

Tablo 3: Yüksek Mahkeme'nin Aldığı Karar (2005) Doğrultusunda Çe-
kirdek Müfredat-Bütçe Oranları

	Müfredat	Finansman
Devlet Okulları	%100	%100
Tanınmış Okullar (GEM sınavlarında yer alan ve bütünleştirici temelde öğrenci kabul eden)	%100	%75
Tanınmış Okullar (Bütünleştirici temelde öğrenci kabul etmeyen)	%65	%65
Muaf Okullar	-	%55

*Tanınmış Okullar kategorisinde yer alan Agudat Israel ve Shas eğitim akımlarının tüm müfredatı öğretilmeleri takdirinde %100 finansman alacağı notu eklenmiştir.

Mahkemeye verilen bu iki dilekçenin tartışıldığı yıllarda hazırlanan *Dovrat Raporu* da temel bir öğretim programının toplumsal birleşme için önemini dile getirmesi açısından önemlidir. 2003 yılında hükümet, Eğitim Bakanı Limor Livnat'ın girişimi, başbakanın desteği ve İsrail'deki eğitimi geliştirmek saikiyle; eğitim sisteminin kapsamlı bir incelemesini yapmak, gerekli değişim için pedagojik, yapısal ve organizasyonel anlamda kapsayıcı bir plan önermek ve bir uygulama haritası belirlemek için *Shlomo Dovrat* başkanlığında *İsrail'de Eğitimin Geliştirilmesi için Ulusal Görev Gücü* atamıştır. Çalışma grubunun genel kurulu akademiden ve sahadan eğitimciler, ekonomi ve hukuk alanından uzmanlar, iş dünyasından yöneticiler ve tanınmış kişiler olmak üzere 18 üyeden oluşmuştur. On beş aylık yoğun müzakerelerin ardından 2005 yılında sunulan *Ulusal Eğitim Planı'nda* [*ha-Tohmit ha-Leumit le-Hinuh*] ³⁰ İsrail eğitim sisteminde kapsamlı bir reform çağrısında bulunmuş ve devletin tüm öğrencileri, “gelişimlerini, başarılı olmalarını, iş gücüne

Israel”, 716,717; akt. Stopler, “The Right to an Exclusively Religious Education-The Ultra-Orthodox Community in Israel in Comparative Perspective”, 751.

³⁰ *Tohmit ha-Leumit Le-Hinuh (Ulusal Eğitim Planı: Dovrat Raporu)* (Kudüs: Knesset: İsrail'de Eğitimin Geliştirilmesi için Ulusal Görev Gücü, 2005), 11.

üretken katılımlarını, aktif bir vatandaş olmalarını, bireylerin birbirine saygı duyduğu ilerlemeci bir toplumun inşasına katkıda bulunmalarını sağlayacak bilgi ve araçlarla donatma” görevi vurgulanmıştır.³¹

Kamusal eğitimin önemine dikkat çeken rapora göre bu eğitim, “evrensel insani değerlerden ve İsrail’in Yahudi ve demokratik bir devlet olmasından kaynaklanan temel fikir birliğini yansıtan bir değerler çekirdeğini ve tüm öğrencilerin potansiyellerini gerçekleştirmelerini sağlayan, onları aktif, yaratıcı bir yaşamın parçası olmaya hazırlayan önemli bir akademik özü içeren geniş bir ortak paydaya dayanmalı ve yasada belirtilen eğitim hedeflerine ulaşmak için çaba sarf etmelidir.” Eğitimde liberal çoğulculuk fikrini kabul eden Görev Gücü “ayrıt edici, özel yaşam biçimleri” nedeniyle Haredi eğitiminin “kamu eğitiminde muhtemel bir eğilim” olarak dahil edilmesini tavsiye etmiştir.³²

Raporda yer alan şu cümle, toplumdaki her bireyi ortak bir paydada buluşturacak kamusal eğitime duyulan şiddetli ihtiyaç ile ebeveynlerin “çocuklarını ulusal, dini ve dilsel geleneklerine göre eğitime” hakkı arasında bir denge kurmaya çabalar görünmektedir.

*[i] sayısız çatlak ve bölünmeden muzdarip bir toplumda kamu eğitimi, İsrail eğitim sisteminin mümkün olduğunca çok bölümünü içeren kapsamlı bir sistem olmalı [ve] ortak noktaları inşa etmeli ve bunları güçlendirmeli... farklı topluluklar arasındaki cehalet ve karşılıklı şüphelerini alçaltmalıdır.*³³

Görev Gücü, toplumun eğitim sisteminin mezunlarından beklentilerini yansıtan ulusal bir müfredat ve bu kapsamlı ulusal müfredattan tüm öğrenciler için bilgi, beceri, değerler anlamında ortak bir payda oluşturan çekirdek bir müfredat çıkarılmasını önermiştir. Ancak kamusal (resmi, devlete ait) olmayan bazı okullar, çekirdek müfredatın yalnızca kısmi bir versiyonunu izleyecektir.³⁴

³¹ *Tohmit ha-Leumit Le-Hinuh (Ulusal Eğitim Planı: Dovrat Raporu)*, 13.

³² *Tohmit ha-Leumit Le-Hinuh (Ulusal Eğitim Planı: Dovrat Raporu)*, 33.

³³ *Tohmit ha-Leumit Le-Hinuh (Ulusal Eğitim Planı: Dovrat Raporu)*, 32.

³⁴ *Tohmit ha-Leumit Le-Hinuh (Ulusal Eğitim Planı: Dovrat Raporu)*, 22.

2002 yıllarındaki dilekçelerin sahipleri, devletin ve Haredi eğitim yetkililerinin yasayı uygulamak ve çekirdek müfredatın öğretimini başlatmak için hiçbir şey yapmamış olduğunu ancak bu okullara sağlanan bütçenin azalmadan devam ettiğini fark edince 2005 yılında Bakanlığa karşı mahkemeye tekrar dilekçe vermişlerdir. Eğitim Bakanlığı cevabında bu kez her yıl on binlerce öğrencinin temel müfredatın öğretiminden muaf tutulmasının önemli devlet çıkarlarını tehlikeye attığını kabul etmiş³⁵ ancak Haredi erkek liselerinde çekirdek müfredatın uygulanmasını zorlamanın şu anda akıllıca olmadığı sonucuna vardığını mahkemeye bildirmiştir. Mahkemedен, çekirdek müfredatın uygulanması konusunda Haredi topluluğu ile anlaşmaya varma girişimlerini sürdürmesine izin vermesini istemiştir.³⁶ Mahkeme, Haredi erkek okullarında temel müfredatın uygulanmamasını, Haredi okullarındaki çocukların eğitim ve fırsat eşitliği haklarının ciddi bir ihlali ve devletin önemli çıkarlarına yönelik bir tehdit olarak görerek Eğitim Bakanlığı'nın tutumunu kategorik olarak reddetmiştir. Mahkeme, ebeveynlerin çocuklarının eğitimi konusunda karar verme özerkliğinin önemini kabul ederken, İsrail gibi toplumdaki bölünmelerin derin ve yaygın olduğu bir ülkede ortak bir çekirdek müfredatın çok önemli olduğunu belirtmiştir.³⁷ Ebeveynlerin çocuklarının eğitimi seçmedeki özerklik hakkının, çocuğun, kişiliğini ve yeteneklerini gerçekleştirmesini sağlayan becerilerle donatan temel bir eğitim alma hakkının yerini alamayacağı ifade edilmiştir.³⁸ Mahkeme, derin kültürel farklılıkların belirli kültürel gruplarda çekirdek müfredatın daha kademeli bir şekilde uygulanmasını gerektireceği konusunda hemfikir olduğunu göstermiş ancak eşit yapırımın kademeli olarak uygulanması ihtiyacının, eğitim bakanlığının eldeki davada yapmaya çalıştığı gibi, eşit uygulamadan tamamen vazgeçmek için kullanılamama-

³⁵ A. Procaccia vd., "HCL 4805/07 The Ctr. for Jewish Pluralism – The Movement for Progressive Judaism in Isr. v. Ministry of Educ. et al. (judgment of J. Procaccia)" (Supreme Court of Israel, 27 Temmuz 2008), md.17.

³⁶ Procaccia vd., "HCL 4805/07 The Ctr. for Jewish Pluralism – The Movement for Progressive Judaism in Isr. v. Ministry of Educ. et al. (judgment of J. Procaccia)", md.15-16.

³⁷ Procaccia vd., "HCL 4805/07 The Ctr. for Jewish Pluralism – The Movement for Progressive Judaism in Isr. v. Ministry of Educ. et al. (judgment of J. Procaccia)", md.58.

³⁸ Procaccia vd., "HCL 4805/07 The Ctr. for Jewish Pluralism – The Movement for Progressive Judaism in Isr. v. Ministry of Educ. et al. (judgment of J. Procaccia)", md.55.

yacağını vurgulamıştır.³⁹ Mahkeme, Dovrat raporuna da atıfta bulunarak çekirdek müfredatın amacını; her bir öğrencinin çoğulcu bir toplumda bağımsız olarak işlev görmesini sağlamak, kendisi için bir yaşam inşa etmek ve hem çocuk hem yetişkin olarak kişiliğini ve benliğini geliştirmek için gerekli olan temel bilgi, beceri ve değerleri edinmesini sağlamak olarak açıklamıştır. Çekirdek müfredatın ayrıca ortak evrensel hümanist değerlere ve Yahudi ve demokratik bir devlet olarak İsrail'in karakterine dayandığını eklemiştir. Çekirdek müfredatın Yahudilik çalışmaları, vatandaşlık, coğrafya, İbranice, İngilizce, matematik, fen ve beden eğitimi çalışmalarını içereceği yinelenmiştir.⁴⁰

Mayıs 2006 yılında Eğitim Bakanlığı, *tanınmış* okullar kategorisinde yer alan *Bağımsız Eğitim Ağı (Merkaz ha-Hinuk ha Atzmai)* ve *Tevrat Eğitimi Kaynağı (Ma'ayan ha-Hinuh ha-Torah)*⁴¹ eğitim akımlarının temel programı tam olarak uyguladıklarına dair bir açıklama yapmış ancak bu açıklamanın doğruluğu denetim eksikliği nedeniyle şüpheyle karşılanmış, bu ifadenin Haredi eğitimin önemli bir bölümünü oluşturan diğer okullara atıfta bulunmadığı belirtilmiştir.⁴²

Farklı gruplardan dilekçe sahipleri, Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Mahkeme arasındaki hukuki süreç bu şekilde işlerken 2008 yılında çıkarılan *Özgün Kültürel Eğitim Kurumları Kanunu [חוק מוסדות חינוך תרבותיים ייחודיים]*, İsrail toplumunda eğitimle ilgili alınan kararların koalisyon hükümetlerindeki güç dengeleri ile ne kadar yakından ilişkili olduğunu göstermesi açısından önemlidir. 2005 yılında açılan ve yukarıda bahsi geçen davanın devamı olarak çekirdek müfredatın uygulanmasını bütün tanınmış resmi okullarda zorunlu kılan ve uygulamayı reddeden tüm okulların finansmanını sonlandıran bir karar vermek üzere bir mahkeme planlanmış ancak birkaç gün öncesinde İsrail meclisi Knesset'ten geçen söz konusu yasa nedeniyle bu gerçekleşmemiştir. Kararın açıklanmasından birkaç gün önce Knesset, mahkemenin bekleyen kararını engelleyecek şekilde, Haredi erkek liselerini

³⁹ Procaccia vd., "HCL 4805/07 The Ctr. for Jewish Pluralism - The Movement for Progressive Judaism in Isr. v. Ministry of Educ. et al. (judgment of J. Procaccia)", md.76-79.

⁴⁰ Procaccia vd., "HCL 4805/07 The Ctr. for Jewish Pluralism - The Movement for Progressive Judaism in Isr. v. Ministry of Educ. et al. (judgment of J. Procaccia)", md.31.

⁴¹ Shas (Sephardi Keepers of the Torah [Hitahdut Sephardim Shomrei Torah]) ağına ait

⁴² Maoz, "Religious Education in Israel", 718.

(*Yeshivot Ketanot*) çekirdek müfredatı öğretmekten muaf tutan ancak devlet desteği almaya devam etmelerini mümkün kılan *Özgün Kültürel Eğitim Kurumları Kanunu*'nu kabul etmiştir.⁴³ Kanun, dava devam ederken davaya ilişkin hukuki durumu değiştirdiği için mahkeme emir vermekten kaçınmış ancak daha önce hazırladığı ayrıntılı yazılı mütalaasını yayınlamıştır.⁴⁴ 17. hükümetin kabul ettiği bu yasa ile Zorunlu Eğitim Kanunu'nun 5. bölümü doğrultusunda⁴⁵ öğrencileri zorunlu eğitimden muaf olacak olan ve 9.-12. sınıflardaki *Yeşiva* öğrencilerine yönelik tasarlanmış yeni bir eğitim kurumu türü oluşturulmuştur. Bu kurumların lisanslama koşulları ayrı ayrı düzenlenecek ve temel müfredatı öğretip öğretmediklerine bakılmaksızın resmi okulların bütçesinin %60'ı oranında bir bütçeye hak kazanacaklardır. ⁴⁶

6 hayır oyuna karşı 39 evet ile kabul edilen tartışmalı yasanın görüşüldüğü oturumda milletvekilleri çeşitli argümanlar öne sürmüşlerdir. Dönemin Knesset Eğitim Komitesi başkanı Haham Michael Melchior'un (Labor-Meimad) konuyla açıklaması ilginçtir. Melchior, prensipte yasaya karşı olduğunu ancak şu ana kadarki bütün eğitim bakanlarının yaptığı gibi yasaya aykırı davranmaktansa, hoşlanmadan bile olsa işleri yasaya göre yapmanın daha iyi olduğunu, bu yüzden konunun mevzuatta çözülmesini daha doğru bulduğunu söylemiştir. Yasanın oylanmasından önce diğer bir milletvekili Avshalom Vilan (Meretz), Eğitim Bakanı Yuli Tamir'e hitaben mahkeme kararı öncesi kanunun aceleyle çıkarılmasını kastederek "acele şeytandandır" demiş ve yasayı "İsrail parlamentosunun temel değerlerinden resmen feragat ettiği bir yasanın kabul edilecek olması hepimizi için üzücüdür. Esasında onaylamadığınız bir yasa için el kaldırılıyorsunuz. İsrail Devleti'nin egemen Knesset'i, temel değerleri açıkça öğretmeyen eğitim kurumlarının var olacağını ilk kez kabul ediyor. Bu doğru ve ilerici bir şey midir? 18. yüzyılda doğru olan 21. yüzyıla uygun mudur? Haredi eğitimden mezun olanların 4. sınıf matematikle piyasaya çıkması mümkün müdür?"

⁴³ "Hok Mosdot Hinuh Tarbutim Yahudim 2008-5768 (Özgün Kültürel Eğitim Kurumları Kanunu 2008-5768)" (Israel-Knesset, 2008).

⁴⁴ Procaccia vd., "HCL 4805/07 The Ctr. for Jewish Pluralism - The Movement for Progressive Judaism in Isr. v. Ministry of Educ. et al. (judgment of J. Procaccia)".

⁴⁵ "Hok Limud Hova 5709-1949 (Zorunlu Eğitim Kanunu 5709-1949)", m.5.

⁴⁶ "Hok Mosdot Hinuh Tarbutim Yahudim 2008-5768 (Özgün Kültürel Eğitim Kurumları Kanunu 2008-5768)", md.1,5; Noi, "Mivne Maarehet ha-Hinuh, ha-Kika Markazit ve Natunim Klalim (Eğitim Sisteminin Yapısı: Merkezi Mevzuat ve Genel Veriler)", 4.

sözleriyle eleştirmiştir. Diğer bir milletvekili Zehava Galon ise “muafiyet yasasının Yeşiva öğrencilerinin cehaletini devam ettireceğini ve hahamların kendi toplulukları üzerindeki siyasi kontrollerini derinleştirmelerine fırsat tanıyacağını ve tüm bunların devlet tarafından finanse edileceğini” dile getirmiştir. İşçi Partisi genel sekreteri Eitan Kabel, kendi grubunun üyelerine oy verme özgürlüğü tanıyacağını duyururken bu oy kullanma özgürlüğü ile milletvekili Avishai Braverman'ın finans komitesi başkanlığı pozisyonuna atanması arasında bir bağlantı olduğunu reddetmiş ve buna ilişkin iddiaları yalanlamıştır. Bu açıklamaya ihtiyaç duyulması, İsrail'de eğitimle ilgili alınacak kararların siyasi hamlelere karşı savunmasız olduğunu göstermektedir. Yasanın kabulünü memnuniyetle karşılayan *Shas* grubu başkanı Bakan Eli Yishai, yasayı destekleyen ve Yüksek Mahkeme'nin değer meselelerine müdahale etmesini engelleyen tüm Knesset üyelerine teşekkür etmiştir. Basın organlarında yasanın kabulünün İsrail'in taraf olduğu ve çocukların istihdam dünyasına hazırlanacak bir eğitim almasını zorunlu kılan bağlayıcı uluslararası sözleşmelere de aykırı olduğu dile getirilmiştir.⁴⁷ Yasanın savunucuları ise, Haredim'e eğitimde bu tür bir özerkliğin verilmesinin, liberal çok kültürlü teori perspektifinden normatif olarak gerekli olduğunu ve demokratik bir toplumda uygun olduğunu iddia etmiştir.⁴⁸

Özgün Kültürel Eğitim Kurumları Yasası'nın kabulü lise kademesindeki eğitim konusunda Haredim'in siyasi bir zaferi olarak görülmektedir. Bununla birlikte Eğitim Bakanlığı kimi zaman, ilkokul ve ortaokul kademelerinde çekirdek müfredatı uygulama konusunda ısrarlı olduğunu gösteren açıklamalar yapmıştır. Örneğin 2010 yılında Bakanlık, çekirdek müfredatı gerekli ölçüde öğretmeyen Haredi ilkokulların bütçesinden yaklaşık 20 milyon NIS kestiğini Yüksek Mahkeme'ye bildirmiştir. Bakanlığın bu tür açıklamaları araştırmaların ortaya koyduğu sonuçlar dikkate alındığında özellikle seküler gruplar tarafında şüpheyle karşılanmaktadır. Örneğin Merkezi İstatistik Bürosu'nun 2011 yılında yaptığı bir anket, Haredi sektördeki (sadece erkekler) ilkokul öğrencilerinin yaklaşık %44'ünün ilkokulda hiç İngilizce öğrenmediğini; yak-

⁴⁷ Eric Bender, “Yeşivot Yizku Liftor mi-Limud Tohmit ha-Liba (Yeshivalar Çekirdek Programdan Muaf Tutulacak)”, *Makor Rishon* (23 Temmuz 2008).

⁴⁸ Stopler, “The Right to an Exclusively Religious Education-The Ultra-Orthodox Community in Israel in Comparative Perspective”, 745.

laşık %80'inin Matematik öğrendiğini (haftada sadece üç saat); ve sadece yaklaşık %30'unun Fen ve Teknoloji konularını öğrendiğini ortaya koymuştur.⁴⁹ Sonraki yıllarda konu çeşitli şekillerde yine gündeme gelmiş, tartışmalar hareketini korumuştur. Örneğin; toplumsal protestoların ardından kurulan Trajtenberg Komitesi bu konuda önerilerini sunmuştur.⁵⁰

Çekirdek müfredat meselesi koalisyon mücadelelerinde kimi zaman siyasi bir baskı unsuru, bir kukla haline getirilmiştir. Likud ve Yesh Atid partileri arasında 2013 yılında imzalanan koalisyon anlaşmasında İsrail'in tüm çocuklarını bağlayacak bir çekirdek müfredatın formüle edileceğini belirten bir madde yer almış ancak 2015 koalisyonunda iptal edilmiştir.⁵¹ Kasım 2014'te Knesset Komitesi'ne sunulan Düzenlemeler Yasası'nda [חוק ההסדרים] Haredi eğitim kurumlarının çekirdek dersleri öğretme zorunluluğunun 2018'e erteleneceği belirlenmiştir. Ancak hükümetin dağılmasına yol açan koalisyon krizi nedeniyle bu yasa onaylanmamıştır. Hükümetin daha önceki bir kararına göre ise Haredi okullarının çekirdek müfredatı 2017'ye kadar uygulaması gerekmektedir.⁵² Koalisyon anlaşmalarında yer alan bu vaatler, 2000'li yıllardan itibaren görülen mahkemelerde çekirdek müfredat ile ilgili alınan kararların hala tam olarak uygulanmadığının başka bir delilidir.

Sekülerler ve dindar Siyonistler, çekirdek programı Haredi eğitim kurumlarında ne olursa olsun uygulamak konusunda ısrarcı olmuşlardır. Haredim'in ilkeli değer [העקרונות-ערכית] pozisyonuna benzer şekilde, çekirdek müfredatın savunucuları da bunu bir değer meselesi ve hatta devletin vatandaşlarına karşı ahlaki bir yükümlülüğü olarak görmektedirler. Konuyla ilgili tartışmalardaki en tanınmış sima olan Yair Lapid, Maliye Bakanı olarak atanmasının arifesinde 2012 yılında Facebook sayfasında şu cümleleri paylaşmıştır: “Dünyada hangi devlet bu kadar korkak ve kendine bu kadar güvensiz ki, inandığı en

⁴⁹ Reuven Gal, *Eyh Lehavi Haredim le-Mikzoot Mada veTehnolya (Ultra-Ortodokslara Bilim ve Teknoloji Konularını Nasıl Getirmeli?)* (Samuel Neaman Institute, 2015), 8.

⁵⁰ *Hiddush*, “Trajtenberg Committee Recommends Compulsory Core Curriculum, Limiting the Study of Young Men in Yeshiva” (26 Eylül 2011).

⁵¹ *Calcalist*, “Ha-Heskem ha-Koalitsyoni im Yeş Atid: Ha-Mismah ha-Male (Yesh Atid ile Koalisyon Anlaşması - Tam Metin)” (2013).

⁵² Gal, *Eyh Lehavi Haredim le-Mikzoot Mada veTehnolya (Ultra-Ortodokslara Bilim ve Teknoloji Konularını Nasıl Getirmeli?)*, 9.

temel değerlerden öğrencilerini muaf tuttuğunu yasayla tespit etmiştir? Hangi devlet, bir öğrencinin okulda ne öğrenmesi gerektiği sorusuna ilişkin görüşünü dile getirme hakkından ve ahlaki görevinden vazgeçmiştir? Devletin, 'Yedi yaşında bir çocuğun okulda İngilizce öğrenmesi gerekip gerekmediğini bilmiyorum. Bu benim için zor bir şey. Bu meseleyi çocuğun kendi topluluğuna bırakıyorum, çünkü o benden daha iyi bilir.' demesi için kendisinden ne kadar daha şüphe etmesi gerekir?" Nitekim çekirdek müfredat meselesi kamuoyunda gündeme geldiği andan itibaren salt usul-bütçe meselesi olmaktan öte bir değer mücadelesi olarak nitelendirilmiş, bu konuda verilecek tavizler devletin karakteri açısından ölümcül görülmüştür. Teftiş sorunu da uygulamanın önündeki önemli handikaplardan biri olarak dile getirilmiştir. Eğitim Bakanlığı müfettiş sayısının az olması nedeniyle Haredi okullarında çekirdek müfredatı uygulamada zorluklarla karşılaşmaktadır.⁵³

4. Güncel Program

Yasama, yürütme ve yargı üçgeninde çekirdek müfredat tartışmaları devam etmesine ve mevzuat ile uygulama arasındaki uyumsuzluk henüz giderilememesine rağmen Eğitim Bakanlığı, *devlet okulları, dini devlet okulları, tanınmış okullar ve muaf okullarda* uygulanacak çekirdek müfredat oranlarıyla ilgili tabloları genelgeler resmi sayfasında halihazırda yayınlamaktadır. 09.11.2022 tarihi itibarıyla ilkököl kademesinde uygulanacak çekirdek müfredata göre ders saatlerinin dağılımı şu şekildedir.

Tablo 4: İlkokul Birinci Sınıf İçin Temel (Çekirdek) Program⁵⁴

	<i>Devlet ve Dini Devlet Okulları (İbrani)-Haftalık 15 saat-Çekirdek Müfredatın %100'ü</i>	<i>Tanınmış Statüsündeki Resmi Olmayan Okullar (İbrani)-Haftalık 11 Saat-Çekirdek Müfredatın %75'i</i>	<i>Muaf Kurumlar-Haftalık 8 Saat-Çekirdek Müfredatın %55'i</i>
Dil ve Edebiyat	İbranice (6 saat)	İbranice (4 saat)	İbranice (3 saat)

⁵³ Gal, *Eyh Lehavi Haredim le-Mikzoot Mada veTehnolya (Ultra-Ortodokslara Bilim ve Teknoloji Konularını Nasıl Getirmeli?)*, 9.

⁵⁴ "Tohnit Yesod (Liba) la-Hinuh ha-Yesodi be-Medinat Yisrael (İsrail Devleti'nde İlköğretim İçin Temel Plan (Çekirdek Müfredat))", *İsrail Eğitim Bakanlığı* (11 Eylül 2022).

Kümesi			
Matematik, Doğa, Bilim ve Teknoloji Kümesi	Matematik (5 saat)	Matematik (4 saat)	Matematik (4 saat)
	Doğa ve Bilimler (2 saat)	Doğa ve Bilimler (2 saat)	Doğa ve Bilimler
Vücut Becerileri Kümesi	Beden Eğitimi (2 saat)	Beden Eğitimi (1 saat)	Beden Eğitimi

Doğa ve Bilimler dersinin ilk iki okul türü için de aynı olduğu görülmektedir. *Matematik* dersi için zorunlu tutulan saatler, üç okul türünde de birbirine yakındır. Muaf okullar için *Doğa ve Bilimler* ve *Beden Eğitimi* dersleri için herhangi bir ders saati sayısı belirtilmemiştir.

Tablo 5: İlkokul 2. ve 3. Sınıflar İçin Temel (Çekirdek)Program⁵⁵

	<i>Devlet ve Dini Devlet Okulları (İbrani)- Haftalık 17 saat- Çekirdek Müfredatın %100'ü</i>	<i>Tanınmış Statüsündeki Resmi Olmayan Okullar (İbrani)-Haftalık 13 Saat- Çekirdek Müfredatın %75'i</i>	<i>Muaf Kurumlar-Haftalık 9 Saat- Çekirdek Müfredatın %55'i</i>
Miras, Ruh ve Toplum Kümesi	Tanah (2 saat)	Tanah (2 saat)	Tanah (2 saat)
	Toplum Çalışmaları (3 Saat)	Toplum Çalışmaları (2 Saat)	Toplum Çalışmaları
Dil ve Edebiyat Kümesi	İbranice (3 saat)	İbranice (2 saat)	İbranice (3 saat)
Matematik, Doğa, Bilim ve Teknoloji Kümesi	Matematik (5 saat)	Matematik (4 saat)	Matematik (3 saat)
	Doğa ve Bilimler (2 saat)	Doğa ve Bilimler (2 saat)	Doğa ve Bilimler

⁵⁵ "Tohmit Yesod (Liba) la-Hinuh ha-Yesodi be-Medinat Yisrael (İsrail Devleti'nde İlköğretim İçin Temel Plan (Çekirdek Müfredat))" (11 Eylül 2022).

Vücut Becerileri Kümesi	Beden Eğitimi (2 saat)	Beden Eğitimi (1 saat)	Beden Eğitimi
--------------------------------	------------------------	------------------------	---------------

Tanah dersi için zorunlu tutulan saatlerin üç okul türü için de aynı olduğu görülmektedir. *Doğa ve Bilimler* dersi haftalık ders saatleri, ilk iki okul türü için aynıdır. Muaf okullarda *Doğa ve Bilimler* ve *Beden Eğitimi* dersleri için herhangi bir ders saati sayısı belirtilmemiştir.

Tablo 6: İlkokul 4. ve 6. Sınıflar İçin Temel (Çekirdek) Program⁵⁶

	<i>Devlet ve Dini Devlet Okulları (İbrani)- Haftalık 20 saat- Çekirdek Müfredatın %100’ü</i>	<i>Tanınmış Statüsündeki Resmi Olmayan Okullar (İbrani)-Haftalık 15 Saat -Çekirdek Müfredatın %75’i</i>	<i>Muaf Kurumlar-Haftalık 11 Saat-Çekirdek Müfredatın %55’i</i>
Miras, Ruh ve Toplum Kümesi	Tanah (2 saat)	Tanah (2 saat)	Tanah (2 saat)
	Toplum Çalışmaları (3 Saat)	Toplum Çalışmaları (2 Saat)	Toplum Çalışmaları
Dil ve Edebiyat Kümesi	İbranice (3 saat)	İbranice (2 saat)	İbranice (3 saat)
	İngilizce (3 Saat)	İngilizce	İngilizce
Matematik, Doğa, Bilim ve Teknoloji Kümesi	Matematik (5 saat)	Matematik (4 saat)	Matematik (3 saat)
	Doğa ve Bilimler (2 saat)	Doğa ve Bilimler	Doğa ve Bilimler
Vücut Becerileri Kümesi	Beden Eğitimi (2 saat)	Beden Eğitimi (1 saat)	Beden Eğitimi

Tanah dersi için zorunlu tutulan saatlerin üç okul türü için de aynı olduğu görülmektedir. Tanınmış ve muaf okullardaki *İngilizce* ve *Doğa ve Bilimler*

⁵⁶ “Tohnut Yesod (Liba) la-Hinuh ha-Yesodi be-Medinat Yisrael (İsrail Devleti’nde İlköğretim İçin Temel Plan (Çekirdek Müfredat))” (11 Eylül 2022).

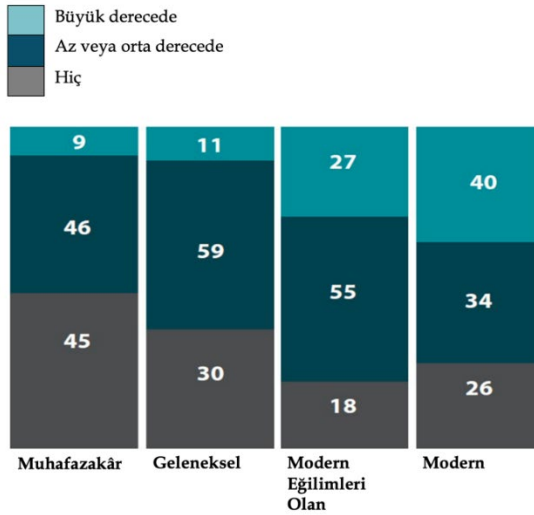
dersleri için; muaf okullardaki *Toplum Çalışmaları ve Beden Eğitimi* dersleri için herhangi bir ders saati sayısı belirtilmemiştir.

Yukarı yer verilen üç tablodaki bazı derslerde *tanınmış* ve *muaf* kategorisindeki okullar için herhangi bir ders saati sayısının belirlenmemiş olması, bu okullara bir esneklik sağlandığı şeklinde yorumlanabilir.

5. Haredi Toplumunun Tepkisi

Haredi toplumu homojen bir yapıya sahip değildir, çeşitli alt gruplar barındırmaktadır. *The Israel Democracy Institute*'ün 2019 yılında yaptığı bir araştırmaya göre Haredi toplumu; *muhafazakâr* (%28), *geleneksel* (%32), *modern eğilimleri olan* (%29) ve *modern* (%11) olmak üzere dört alt gruba ayrılmaktadır. Muhafazakârlar ve gelenekseller %60'lık, moderniteyle ilişkilendirilen gruplar ise %40'lık dilimi oluşturmaktadır. “*Kendinizi ne ölçüde devletin bir parçası olarak görüyorsunuz?*” sorusuna bu grupların verdiği cevaplar sonucunda şöyle bir tablo oluşmuştur:⁵⁷

Tablo 7: Haredi Grupların Kendilerini Devlete Ait Hissetme Tutumları

⁵⁷ *The Ultra-Orthodox Community on the Conservatism-Modernism Spectrum* (The Israel Democracy Institute, 31 Mayıs 2019).

Kendilerini moderniteyle ilişkilendiren grupların devlete daha fazla aidiyet hissettikleri görülmektedir. Bu grupların çekirdek müfredat tartışmaları karşısındaki tavrı da kısmen farklılaşmıştır. Bu farklılaşma *sert muhalefet* ve *gönülsüz entegrasyon* olarak isimlendirdiğimiz iki grupta incelenmiştir.

5.1. Sert Muhalefet

Çekirdek müfredatla ilgili mahkeme kararlarının uygulanmamasının başlıca nedeni Haredi kamuoyunun büyük çoğunluğunun gösterdiği sert muhalefettir. Bu muhalefette *heder* ve *yeşivaların* yöneticileri ile Neslin Büyük Hahamları [הרבנים 'גדולי הדור] olarak isimlendirilen din adamları başı çekmiştir. İbranice kısaltmasıyla *Hul* olarak isimlendirilen, Yeşiva müfredatı dışındaki dersler Haredim tarafından kabul edilebilir değildir. Seküler çalışma içeriğine maruz kalmak, Haredi Yahudiliğine felaket getirdiği düşünülen Yahudi aydınlanma hareketi *Haskala*'yla (18. yüzyıl) ilişkilendirilen travmatik bir anıyı çağrıştırmaktadır. Çekirdek program hakkında mahkeme kararı verilir verilmez Tevrat Yaşlılar Konseyi [מועצת גדולי התורה], devletten gelen bütçe desteğinde eksilmeye yol açacak olsa bile bu müfredatın Haredi eğitim kurumlarına dahil edilmesine topluca karşı çıkmaya karar vermiştir. Konsey, *muaf* Haredi kurumların statülerini *tanınmış* olarak değiştirmelerini ve Eğitim Bakanlığı ile herhangi bir iş birliğini yasaklamış böylece çekirdek müfredat uygulamasından kendilerini korumaya çalışmışlardır.⁵⁸

Haredi gruplar çekirdek müfredatı özerkliklerine ve inanç özgürlüklerine bir tecavüz olarak görmüşler, dikteye boyun eğmeyeceklerini söylemişlerdir. Topluluğa göre dini çalışmalar yerine seküler konuları öğrenmek vakit kaybıdır, çocukların bu kültürle karşılaşması endişe vericidir. Haredi bir yayın organı olan *Dei'ah ve Dibur* [Bilgi ve Kavrayış] gazetesinde yer alan bir haberde veliler bazı Haredi okullarda yapılması planlanan ulusal değerlendirme sınavı *Meitzav*'nın iptalini istemişler ve duruma Yahudilik literatüründeki kavramlara atıfta bulunarak tepki göstermişlerdir: "Tevrat ve Tanrı karşısında haşyet (*yiras Shomayim*) anlayışını aşılama için nesiller boyunca gösterilen bunca

⁵⁸ Gal, *Eyh Lehavi Haredim le-Mikzoot Mada ve Tehnologya (Ultra-Ortodokslara Bilim ve Teknoloji Konularını Nasıl Getirmeli?)*, 9; Anshel Pfeffer, "Ha-Haredim Mesarvim Lelamed et Tohmit ha-Liba (Ultra-Ortodokslar Temel Müfredatı Öğretmeyi Reddediyor)", *Haaretz* (20 Ocak 2004).

fedakarlıktan (*mesirus nefes*) sonra Eğitim Bakanlığı'nın bütçeyi keserek seküler çalışmaların daha önemli olduğu mesajını vermesine izin verilemez.”⁵⁹ Haredi okullarının destekçileri, bu okulların asırlar süren Yahudi varlığını muhafaza eden bir rol üstlendiğini, Yahudi karakterini güçlendirmek için kutsal bir yükümlülük yerine getirdiğini düşünmektedirler.⁶⁰

Tartışmalara bir devlet kurumu olan Hahambaşılık da katılmıştır. Hahambaşılığın resmi iki hahamından biri olan ve yalnızca Yeşivalar'da eğitim gören Sefarad baş hahamı Yitzhak Yosef (diğer baş haham Aşkenaz'dır), anlamsız ve saçma olduklarını söyleyerek Matematik ve Fen derslerini reddetmiş, Haredi gençleri seküler eğitimden kaçınmaya çağırılmış ve bir devlet lisesinden mezun olmamış olmakla övünmüştür.⁶¹ Yeşivaların “seküler saçmalıklardan” koruma işlevini vurgulayan Yosef'e göre yapılacak en önemli şey, kutsal Tevrat'ı öğrenmektir. Yosef'in bu konuşmasına seküler kamptan tepkiler gelmiş ve kendi topluluğunu kendi ayakları üzerinde durabilmek yerine hükümet fonlarına ve hayırsever bağışlarına bağımlı olmaya teşvik etmekle suçlanmıştır.⁶² Dindar-Siyonist kanatta yer alan ve eğitim konusunda araştırmalar yapan *Ne'emani Torah ve'Avodah* grubu da Yosef'in sözlerine tepki göstermiştir. Kuruluş, Yosef'in açıklamalarının temsil ettiği grupla ilişkisinin ne kadar kopuk olduğunu gösterdiğini, Haredi çocuklarına onurlu bir eğitim alma ve gelir elde etme olanağı sağlamak yerine, onları bağışlara ve kayırmacılığa bağımlı hale getirdiği açıklamasını yapmıştır. Sosyo-ekonomi uzmanları da Haredi sektöründeki çocuklara temel eğitim vermedeki başarısızlığın topluluktaki yüksek nüfus artışıyla birleşmesinin yetersiz işgücü nedeniyle İsrail ekonomisini tehlikeye sokacağı uyarıları yapmışlardır.⁶³

⁵⁹ Yated Ne'eman Staff, “Parents Object to Meitzav Exam”, *Dei'ah ve Dibur [Bilgi ve Kavrayış]* (30 Kasım 2005).

⁶⁰ Michele Chabin, “Science-free schooling for Israel's ultra-Orthodox draws fire”, *Science* (20 Haziran 2023).

⁶¹ Sam Sokol, “Israel's Chief Rabbi Shrugs Off Math, Science Studies as ‘Nonsense’”, *Haaretz* (30 Haziran 2021).

⁶² Yonatan Sindel, “Chief Rabbi in Israel Claims Science and Math are Nonsense”, *TRT World* (2021).

⁶³ Jeremy Sharon, “Chief Rabbi Yosef: Science, math are nonsense, study in yeshiva instead”, *The Jerusalem Post* (30 Haziran 2021); 2018 yılı itibariyle Haredi erkeklerin yalnızca %51'i, Haredi kadınların %73'ü çalışırken, Haredi olmayan Yahudi erkeklerin %88'i ve Haredi

5.2. Gönülsüz Entegrasyon

Haredi toplumunun yukarıda belirtilen *modern eğilimli* ve *modern* alt gruplarında dahi çekirdek müfredat derslerine karşı tam bir kabul söz konusu değildir. Bununla birlikte bu gruplar diğer iki gruba göre daha ılımlı bir tavır sergilemektedirler. *The Israel Democracy Institute*’ün 2018 yılında yaptığı ankete göre *Modern Haredi*’nin yaklaşık %43’ü, *modern eğilimleri olan Haredi*’nin %53’ü, *geleneksel Haredi*’nin %37’si ve *muhafazakâr Haredi*’nin %19’u çocuklarını okul sonrası çekirdek müfredat derslerine göndereceklerini ifade etmişlerdir. *Modern Haredi* grubunun yalnızca %29’u çekirdek müfredat derslerine okul gününde önemli bir süre ayrılmasının gerekli olduğunu düşünmektedir.⁶⁴ *The Shacharit Institute*’ün 2013 yılında 18 yaş üzeri 1181 Haredi katılımcı ile yaptığı anket, çocuklarının sadece Tevrat öğrenmesini isteyenlerin oranının 1/3 olduğunu ortaya koymuştur. Ankete katılanların yarısından fazlası ise çocuklarının Tevrat çalışmaları yanında çekirdek müfredat derslerini de almasını tercih ettiklerini söylemiştir. Sefaradların çekirdek müfredat çalışmalarına daha açık olduğu, Litvakların, Hasidiklerin ve genç kesimin ise karşı çıktıkları görülmüştür.⁶⁵ *Maariv* gazetesinde 2015 yılında yer alan bir habere göre Yüksek Mahkeme’nin kararı ve Eğitim Bakanlığı’nın bildirimlerinden sonra, son üç yılda çekirdek müfredat derslerini alan Haredi öğrencilerin oranı %60’a ulaşmıştır. Hatta bazı öğrenciler Mitzvah sınavlarında genel devlet okullarında okuyan öğrencilere benzer notlar almışlardır.⁶⁶

Bu veriler, çekirdek müfredat derslerinin Haredi topluma gittikçe daha fazla nüfuz ettiğini göstermektedir. Devletin çekirdek müfredat konusundaki ısrarı ile Haredi toplumun özerkliklerini muhafaza etme çabası arasında bir ara çözüm olarak yeni okullar açılmıştır. Kudüs’te açılan bir Talmud Tora olan *Beit Raban* buna bir örnektir. Ancak okul daha açılmadan Haredi basınında “safliklarını yitirdikleri” şeklinde sert eleştirilere maruz kalmış, okula

---

olmayan Yahudi kadınların %82’si çalışmaktadır. Jeremy Sharon, “Recommendation Made for Access to Core Curriculum Studies in Haredi Sector”, *The Jerusalem Post* (21 Aralık 2018).

⁶⁴ Sharon, “Recommendation Made for Access to Core Curriculum Studies in Haredi Sector”.

⁶⁵ Aryeh Rotem, “Şamranut le-tsad Hiştalvut (Entegrasyon Yanında Muhafazakarlık)”, *Shaharit* (2013).

⁶⁶ Sara Leibovitz-Dar, “Be-Liba Homa: Ha-Krav ha-Gadol şel Maarehet ha-hinuh al-Atid ha-Medina (Eğitim Sisteminin Ülkenin Geleceği için Verdiği Büyük Savaş)”, *Maariv* (2015).

başlangıçta kayıt yaptıran velilerin bir kısmı sonrasında çocuklarını göndermekten vazgeçmişlerdir.⁶⁷

5.2.1. Devlet-Haredi Sektörü

Çekirdek müfredat tartışmalarının en önemli sonuçlarından biri 2013 yılından itibaren devlet eğitim sistemi dahilinde *Devlet-Haredi [Mamlahti-Haredi]* olarak isimlendirilen yeni bir sektörün açılması yani statülerini “resmi olmayan”dan “resmi”ye çevirmeleri konusunda yapılan çağrılar olmuştur. Eğitim araştırmacıları bu okul türünü, çekirdek müfredatı zorunlu kılmanın ve konudaki çıkmaz aşmanın tek çözümü olarak görmüşlerdir. Bunun üzerine bakanlık konuyla ilgili bir çalışma süreci başlatmıştır.⁶⁸ Bu okul türüyle ilgili kanunlarda henüz bir düzenleme yapılmış olmamakla birlikte Eğitim Bakanlığı’nun resmi sayfalarında bu okullara özel bir kategori olarak değinilmektedir.⁶⁹

5.2.2. Belz Taslağı

Haredi toplumunun entegrasyon tutumuna bir diğer örnek, İsrail medyasına Belz Taslağı olarak yansıyan harekettir. 2022 yılında Belz Hasidik mezhebinin lideri Haham Yissachar Dov Rokeach, ilkokullarına çekirdek müfredatın dahil edilmesini onaylamıştır. Mezhebin eğitim komitesi, çekirdek müfredatı öğreten *Talmud Torah* okullarının (1.-8.sınıflar) bu çalışmalardaki başarılarına göre devlet tarafından tamamen bütçelendirileceği bir model oluşturmak amacıyla bakanlık yetkilileriyle görüşmüştür. Görüşmede mezhep temsilcileri geçimlerini sağlama, kurumlarını finanse etme gibi konularda çekirdek müfredat derslerini almadan ilerleme kaydedemeyeceklerini ve çocuklarının iş piyasasından uzak kalacaklarını dile getirmişlerdir.⁷⁰ Ancak Belz tarikatı da diğer Haredi grupların tepkileriyle karşılaşmıştır. 2023 yılında *Birleşik Tevrat*

⁶⁷ Tamar Rotem, “Heder’den Ayrılış- Çekirdek Müfredatı Kabul Eden Harediler Temiz Olmamakla Suçlanıyor”, *Ha-Makom* (06 Ağustos 2015).

⁶⁸ Gal, *Eyhl Lehavi Haredim le-Mikzoot Mada veTehnologiya (Ultra-Ortodokslara Bilim ve Teknoloji Konularını Nasıl Getirmeli?)*, 10; “MK Matan Kahana: ‘The Chief Rabbis of the State of Israel should be Zionists’”, *The Israel Democracy Institute* (21 Eylül 2022).

⁶⁹ Noi, “Mivne Maarehet ha-Hinuh, ha-Kika Markazit ve Natunim Klaiim (Eğitim Sisteminin Yapısı: Merkezi Mevzuat ve Genel Veriler)”, 4.

⁷⁰ Toi Staff, “Belz Hasidic sect to begin teaching core curriculum, more communities may follow”, *The Times of Israel* (27 Ocak 2022).

Yahudiliği Partisi’nin bakanlıktaki Haredi eğitiminden sorumlu yetkiliye yaptığı baskının ardından Belz taslağının kaldırılacağı haberleri basına yansımıştır. Bu tartışmalar esnasında Haredi eğitim ağlarıyla ilişkili partiler, birbirlerini gelecek seçimlerde koalisyonlardan çekilmekle tehdit etmişlerdir. Diğer partiler ise bunu seçmen oyu ve koalisyon ortağı garantileme fırsatı olarak kullanmışlardır. Örneğin Benjamin Netanyahu, çekirdek müfredatı öğretip öğretmediklerine bakılmaksızın Haredi okullarına bütçelerini arttırma sözü vermiştir. Netanyahu’nun vaadi ve taslağa katılmak konusunda gönüllü Haredi topluluklar üzerindeki baskının ardından, yalnızca dokuz okul Belz taslağı olarak isimlendirilen programa kaydolmuştur.⁷¹

Değerlendirme ve Sonuç

Toplum içindeki yabancılaşmaları asgariye indirerek toplumsal uyum ve iş birliğine katkı sunacak ortak bir bilgi temeli oluşturmak, devletin bekasını temin noktasında devletlerin dikkate aldıkları bir hedefdir. Bu hedefin gerçekleşmesinin önemli araçlarından biri, insanların yaşamlarının önemli bir bölümünü geçirdiği okullar ve bu okullarda öğretilen içeriktir. Devletler, inşa etmek istedikleri vatandaş modeli ve eğitim felsefeleri (uzak hedefleri) doğrultusunda bir çekirdek müfredat oluştururlar ve mensup olduğu okul türüne bakılmaksızın tüm öğrenciler için zorunlu olan konu, beceri ve değerlerden oluşan bir ortak payda belirlerler.

Çekirdek müfredata devletin varlığını devam ettirebilmesi noktasında hayati önem atfedilen ülkelerden birisi İsrail’dir. İsrail’in bir devlet olarak bölgedeki varlığı ulusal ve uluslararası düzeyde tartışmalara halihazırda konu olmaktadır. Öte yandan ülkenin toplumsal yapısı, devamlı surette entegrasyon çalışması yapılması gereken farklı dil, din ve ırklardan insanlardan (Yahudi, Müslüman, Hristiyan, Bahai, Dürzi, Arap, Çerkez, Bedevi vb.) oluşmaktadır. Entegrasyon çalışması sadece Yahudi olmayanlar için değildir. Her yıl dünyanın farklı ülkelerinden, farklı diller konuşan binlerce Yahudi, İsrail’e

⁷¹ Shira Kadari-Ovadia, “Israeli Education Ministry Retreats from Plan Advancing Core Studies in Haredi Schools”, (23 Temmuz 2023).

aliyah isimli göçü yapmakta, gerekli şartları taşıdığı takdirde *Vatandaşlık ve İsrail'e Giriş Yasası* kapsamında İsrail vatandaşı olmaktadır. İsrail içindeki Yahudi varlığı da seküler, reformist, geleneksel, Ortodoks, Haredi (Ultra-Ortodoks) vb. çeşitli alt gruplara ayrılmaktadır. Bu durumda İsrail, hem hali hazırda ülke içinde yaşayan toplulukları hem de ülkeye yeni gelenleri asgari bir müşterekte birleştirmeye yönelik çalışmalar yapmak zorunda kalmaktadır.

Bu asgari müşteregi sağlamada önemli bir araç olarak görülen çekirdek müfredata dair atıflar, devletin kuruluşu öncesi farklı politik gruplar arasında imzalanan *Status-quo Agreement* gibi anlaşma metinlerinde dahi geçmektedir. Devletin kuruluşu sonrası kabul edilen yasalarda, eğitimle ilgili hazırlanan raporlarda ve akademik araştırmalarda bu müfredata duyulan ihtiyaç vurgulanmasına rağmen mevzuat ve uygulama arasında uyumun olduğu bir çözüme henüz ulaşılmadığı görülmüştür.

Tartışmalar özellikle 2000'li yılların başlarından itibaren Yüksek Mahkeme'ye verilen dilekçelerle alevlenmiştir. Bu dilekçelerde devlet okullarında ve dini devlet okullarında çekirdek müfredat tam olarak uygulanırken, tanınmış ve muaf kategorilerinde okullara sahip olan Haredi grupların çekirdek müfredatı neden uygulamadıkları ve buna rağmen devletten bütçe almaya neden devam ettikleri şikâyet konusu olmuştur. Bu topluluğun yüksek nüfus artış oranlarına ve oldukça genç bir nüfusa sahip olması nedeniyle, okullarında çekirdek müfredatı öğrenmemeleri İsrail'in geleceği açısından büyük bir tehlike olarak görülmüştür. Dilekçeler, hazırlanan raporlar, medyaya ve akademiye yansıyan tartışmalar sonucunda; yasama, yürütme ve yargı üçgeninde gergin bir süreç başlamıştır. Bu gerginliğin ağırlık merkezinde yer alan Eğitim Bakanlığı, İsrail'deki tüm öğrenciler için zorunlu olacak bir çekirdek müfredatı, ilkökul kademesinden başlayarak planlama sürecine girmiştir. Çekirdek müfredatı uygulama oranlarına göre okulların alacakları bütçe oranları belirlenmiştir. Ancak bu planın uygulanması, sahada tam olarak gerçekleşmemiştir. Bunun birtakım sebepleri vardır.

Savunanlar (sekülerler ve dindar-Siyonistler) ve karşı çıkanlar (Haredi gruplar) çekirdek müfredata farklı anlamlar yüklemektedir. Seküler gruplara göre Haredi grupların aktif vatandaşlık sergileyebilmeleri için her İsraili çocuk gibi en azından çekirdek müfredatta yer alan dersleri öğrenerek devlet ekonomisine katkıda bulunmaları, böylece ülkenin diğer vatandaşlarının omuzlarına binen vergi yükünü hafifletmeleri gerekir. Haredi gruplara göre ise okullarında gördükleri Tevrat ve Talmud eğitimi, Yahudi varlığını asırlardır muhafaza eden asıl şeydir. Çekirdek müfredatı öğrenmek ise zaman kaybıdır. Harediliğin katı tutumunun Yahudi kültürünü muhafaza eden bir rol üstlendiğini düşünen (farklı siyasi kanatlardan) politikacılar da vardır. Haredilerin özerkliklerini muhafaza etmelerine izin vermek mi, yoksa onları topluma entegre etmek (toplumsal potada eritmek) mi İsrail’in bekasına daha fazla hizmet edecektir? Bu soruya verilen cevap, çekirdek müfredata atfedilen anlamı da belirlemiştir. Bir gruba göre çekirdek müfredatın uygulanması, diğer grup için ise uygulanmaması devletin varlığını idame ettirecek şeydir. Çekirdek müfredata yüklenen bu iki zıt anlamın oluşturduğu gerginlik, programın benimsenmesini, uygulanmasını ve geliştirilmesini zorlaştırmıştır.

Yüksek Mahkeme’nin mütalaa ve karar metinlerine bakıldığında; farklı grupların eğitim özerkliğine saygı, çocuğun temel bir eğitim alma hakkı, toplum maslahatı, devletin çıkarları gibi unsurlar arasında bir denge arayışı içinde olduğu görülmektedir. Mahkeme metinlerinin yanısıra Eğitim Bakanlığı’nun açıklamalarında, eğitime ilişkin raporlarda, basına yansıyan haberlerde ve Knesset müzakerelerinde konu şu argümanlar etrafında ele alınmıştır:

Savunanlar	Karşı Çıkanlar
<ul style="list-style-type: none"> - Çekirdek müfredatı uygulamamak, İsrail'in taraf olduğu, çocukların istihdam dünyasına hazırlanacak bir eğitim almasını zorunlu kılan bağlayıcı uluslararası sözleşmelere aykırıdır. - Devlet, temel bir öğretim programı oluşturma görevini yerine getirmelidir. Ebeveynlerin çocuklarının eğitimi seçmedeki özerklik hakkı, çocukların temel eğitim alma ve fırsat eşitliği haklarının yerini alamaz. - Çekirdek müfredatı uygulamak, devletin vatandaşlarına karşı ahlaki bir yükümlülüğüdür. Uygulamadan vazgeçmek, İsrail paramentosunun temel değerlerinden feragat etmesidir. - Tanınmış okullar konusunda Eğitim Bakanına verilen yetki, devlet eğitiminin amaçlarına tabi olmak zorundadır. - Çekirdek müfredatın uygulanmaması devlet çıkarları ve dahi devletin varlığı için bir tehdittir. - Çekirdek müfredat, ortak noktalar inşa edecek, toplumdaki yabancılaşmaları en aza indirecek, böylece toplumsal uyuma katkı sunacaktır. - Aktif ve üretken vatandaş olmak için gerekli bilgi, beceri ve değerler ancak çekirdek müfredatla sağlanabilir. - Çekirdek müfredatın uygulanmaması, Haredi topluluğunu hükümet fonlarına, hayırsever bağışlarına bağımlı olmaya ve kayırmacılığa teşvik etmektedir. - Çekirdek müfredatın uygulanmaması, hahamların kendi toplulukları üzerindeki siyasi kontrollerini derinleştirmelerine fırsat tanımaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> - Haredi toplumu Yahudi varlığını muhafaza etmekte ve Yahudi karakterini güçlendirmektedir. Bu yüzden özgünlükleri korunmalıdır. - Yüksek Mahkeme değer meselelerine müdahale edemez. - Haredim'e eğitimde bu tür bir özerkliğin verilmesi, liberal çok kültürlü teori perspektifinden normatif olarak gereklidir ve demokratik bir toplum için uygundur. - Çekirdek müfredatın zorunlu tutulması, Haredim'in özerkliklerine ve inanç özgürlüklerine bir tecavüzdür. - Seküler içeriğe maruz kalmak (Yahudi aydınlanma hareketi) Haskala gibi travmatiktir. - Haredi eğitimi, seküler saçmalıklardan koruma işlevi görmektedir. Çekirdek müfredat ise safliklarını yitirmelerine sebep olacaktır. - Çekirdek müfredata vakit ayırarak seküler çalışmaların daha önemli olduğu mesajının verilmesine izin verilemez. - Çekirdek müfredatın uygulanması ancak, Haredi topluluğuyla uzlaşma, işbirliği ve kültürel hassasiyetle, zamana yayılarak gerçekleştirilebilir.

Çekirdek müfredatın tam anlamıyla uygulanamama sebeplerinden biri de yargı organı tarafından alınan kararlara yasama da yapılan müdahaleler-

dir. İsrail’in siyasi tarihi koalisyonlardan oluşmaktadır. İsraili seçmenin büyük çoğunluğu seküler veya geleneksel (*masorti*) olmasına rağmen azınlığı temsil eden Haredi partiler, koalisyonların kurulmasında kilit rol oynamaktadırlar. Bu durum eğitimle ilgili alınan kararlarda ellerini güçlendirmekte ve koalisyon anlaşmalarında kendi taleplerini kabul ettirme imkânı sağlamaktadır. Nitekim devletten bütçe alabilmeleri için okullarında çekirdek müfredatı zorunlu kılan mahkeme kararından önce *Özgün Kültürel Eğitim Kurumları Kanunu*’nun çıkarılmasında etkin rol oynamaları, bu gücün bir sonucudur. Bu durumda dünyada görülenin aksine “devlet denetimi ne kadar az, finansman o kadar çok” ve “ne kadar dindar o kadar finansman” şeklinde İsrail’e özgü bir davranış kalıbı ortaya çıkmıştır.

Çekirdek müfredatın uygulanmasına tepki gösteren ve *Özgün Kültürel Eğitim Kurumları Kanunu*’nun çıkarılmasını sağlayan gruplar, bunu yaparken Zorunlu Eğitim Kanunu’nun 5. Maddesine dayanmışlardır. Çekirdek müfredatı destekleyen gruplar da argümanlarını başta Devlet Eğitim Kanunu olmak üzere temel kanunlardaki maddelere dayandırmaktadırlar. Bu durum yasalarda meselenin çözümünü zorlaştıran çelişkili ifadeler veya boşluklar olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

Personel eksikliği nedeniyle sağlıklı bir teftiş sürecinin yürütülememesi yanında Haredi okulları için ders kitaplarının hazırlanmasının ve buna uygun öğretmenlerin yetiştirilmesinin vakit alacak olması da çekirdek müfredatı uygulamanın önündeki engeller olarak görülmüştür. Son yıllarda Eğitim Bakanlığı’nda Haredi Eğitimi Bölümü’nün açılması sistemsel ve yapısal değişikliklere gidildiğini gösterse de Eğitim Bakanlığı’nın meclisteki güç savaşlarına karşı savunmasız olması sistemli bir uygulamaya ket vurmaktadır. Eğitim Bakanlığı çekirdek müfredatı uygulamadığı için bazı okulların bütçesinde kesinti yaptığına dair açıklamaları da bu nedenle şüpheyle karşılanmaktadır.

Devlet bütçesinden faydalanmanın çekirdek müfredatı uygulama şartına bağlanmasına Haredi topluluklar genel olarak sert tepki göstermişlerdir. Haredi şemsiyesi altında yer alan kimi gruplar ise “gönülsüz entegrasyon” olarak isimlendirdiğimiz daha ılımlı bir tavır göstermişlerdir. *Belz* cemaati gibi bazı gruplar okullarında çekirdek müfredatın uygulanması konusunda Bakanlık ile anlaşma yapmışlardır. Yapılan araştırmalar Haredi toplumunu *mu-*

hafazakâr, geleneksel, modern eğilimleri olan ve modern olarak alt gruplara ayırmaktadır. Modern eğilimleri olan ve modern grupların çekirdek müfredatı uygulamada daha istekli oldukları görülmüştür. Bu grupların “Kendinizi ne ölçüde devletin bir parçası olarak görüyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplardan diğer iki gruba göre devlete daha fazla aidiyet hissettikleri anlaşılmıştır. Bu iki bulgu birlikte değerlendirildiğinde çekirdek müfredatı uygulamanın devlete aidiyet hissetmede bir etkiye sahip olduğu tahmini yürütülebilir.

Sonuç olarak devlete aidiyete, toplumsal uyuma, bir arada yaşama dinamiklerine, aktif vatandaşlığa ve ekonomik büyümeye katkı sağlaması beklenen çekirdek müfredatın, İsrail’de toplumun farklı kesimleri arasındaki gerginliği arttırdığı söylenebilir. Bununla birlikte Haredi toplumunun son yıllarda kendi içinde geçirdiği dönüşüm, müfredatın gittikçe daha fazla okula nüfuz etmesi ve çekirdek müfredat tartışmaları sonrasında oluşturulan *Devlet-Haredi* akımı gibi alternatif çözümler dikkate alındığında bu sürecin Haredi varlığının entegrasyonunu başlatan bir süreç olduğu da söylenebilir.

Çalışmanın kapsamını aştığından çekirdek müfredat tartışmalarının bazı boyutlarına değinmek mümkün olmamıştır. Aşkenaz ve Sefarad Haredilerin çekirdek müfredat karşısındaki farklı tutumları; çekirdek müfredatın Haredi kız çocuklarının eğitimiyle ilgili boyutu; Araplar ve Çerkezler gibi toplumun diğer mensuplarının eğitiminde çekirdek müfredatın hangi oranda uygulandığı, konunun farklı çalışmalarda araştırılması gereken boyutlarıdır.

Kaynakça

- Al- Jazeera Staff. “Who are the ultra-Orthodox Jews? And the Haredim?” *ALJAZEERA* (01 Temmuz 2024). <https://www.aljazeera.com/news/2024/7/1/who-are-the-haredim-in-israel-and-what-are-their-demands>
- Arslan, Z. Şeyma. “Toplumsal ve Siyasî Arka Planlar Açısından İsrail’in Eğitim Sisteminde Dinin Yeri”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 3/9 (2005), 59-88.
- Ben Shetreet, Ida - Woolf, Laura L. “Education 8th Edition”. Ministry of Aliyah and Intergration, 2019. https://www.gov.il/BlobFolder/generalpage/education_guides/en/edu_en.pdf

- Bender, Eric. "Yeşivot Yizku Liftor mi-Limud Tohmit ha-Liba (Yeshivalar Çekirdek Programdan Muaf Tutulacak)". *Makor Rishon* (23 Temmuz 2008). <https://www.makorrishon.co.il/nrg/online/1/ART1/764/166.html>
- Cahaner, Lee - Malach, Gilad. *Statistical Report on Ultra-Orthodox Society in Israel (Education)*. The Israel Democracy Institute, 2023. <https://en.idi.org.il/haredi/2023/?chapter=52003>
- Cahaner, Lee - Malach, Gilad. *Statistical Report on Ultra-Orthodox Society in Israel (Population)*. The Israel Democracy Institute, 2023. <https://en.idi.org.il/haredi/2023/?chapter=52002>
- Cansız Aktaş, Meral. "Nitel Veri Toplama Araçları". *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. 337-371. Pegem Akademi, 2., 2015.
- Chabin, Michele. "Science-free schooling for Israel's ultra-Orthodox draws fire". *Science* (20 Haziran 2023). <https://www.science.org/content/article/science-free-schooling-israel-s-ultra-orthodox-draws-fire>
- Fabian, Emanuel. "IDF to Begin Drafting 3,000 Haredi Men Starting Sunday, in Three Waves". *The Times of Israel* (18 Temmuz 2024). <https://www.timesofisrael.com/idf-to-begin-drafting-3000-haredi-men-starting-sunday-in-three-waves/>
- Friedman, Shuki - Fishbane, Simcha. "The Shaping of the Status Quo". *Being a Nation State in the Twenty-First Century: Between State and Synagogue in Modern Israel*. 13-21. Academic Studies Press, ts.
- Gal, Reuven. *Eyh Lehavi Haredim le-Mikzoot Mada veTehnologya (Ultra-Ortodokslara Bilim ve Teknoloji Konularını Nasıl Getirmeli?)*. Samuel Neaman Institute, 2015. <https://www.neaman.org.il/Files/6-432.pdf>
- Goldstein, Yossi. "Asupat ha-Mea/Mihtav ha-Statusko (Yüzüncü Yıl Toplantısı/Statüko Mektubu)". *The Central Zionist Archives*. Erişim 01 Eylül 2024. <http://www.zionistarchives.org.il/AttheCZA/Pages/%D7%9E%D7%A1%D7%9E%D7%9A->

%D7%94%D7%A1%D7%98%D7%98%D7%95%D7%A1-
%D7%A7%D7%95%D7%95.aspx

Greenberg, Gabe. *Sefaria*. Sefaria.org, 27 Ağustos 2018.
<https://www.sefaria.org/sheets/128552.21?lang=bi&with=AboutSheet&lang2=en>

Kadari-Ovadia, Shira. "Israeli Education Ministry Retreats from Plan Advancing Core Studies in Haredi Schools". <https://www.haaretz.com/israel-news/2023-07-23/ty-article/.premium/israeli-education-ministry-retreats-from-plan-advancing-core-studies-in-haredi-schools/00000189-7ff1-d09f-a3a9-fff9ba810000>

Knesset. "Takanot Hinuh Mamlahiti (Mosadot Mukarim) 5744-1953 (Devlet Eğitimi Yönetmeliği (Tanınmış Kurumlar), 5744-1953)", 18 Eylül 2023.
https://www.nevo.co.il/law_html/law00/71983.htm

Leibovitz-Dar, Sara. "Be-Liba Homa: Ha-Krav ha-Gadol şel Maarehet ha-hinuh al-Atid ha-Medina (Eğitim Sisteminin Ülkenin Geleceği için Verdiği Büyük Savaş)". *Maariv* (2015).
<https://www.maariv.co.il/landedpages/printarticle.aspx?id=477157>

Maoz, Asher. "Religious Education in Israel". *Tel Aviv University Law Faculty Papers* 44 (2007), 677-728.

Noi, Micha. "Mivne Maarehet ha-Hinuh, ha-Kika Markazit ve Natunim Kllim (Eğitim Sisteminin Yapısı: Merkezi Mevzuat ve Genel Veriler)". Knesset Araştırma ve Bilgi Merkezi, 2022.
https://fs.knesset.gov.il/globaldocs/MMM/9bda3de0-dd37-ed11-8153-005056aa4246/2_9bda3de0-dd37-ed11-8153-005056aa4246_11_19791.pdf

Pfeffer, Anshel. "Ha-Haredim Mesarvim Lelamed et Tohnit ha-Liba (Ultra-Ortodokslar Temel Müfredatı Öğretmeyi Reddediyor)". *Haaretz* (20 Ocak 2004). <https://www.haaretz.co.il/misc/2004-01-20/ty-article/0000017f-e390-d38f-a57f-e7d252b30000>

Procaccia, A. vd. "HCL 4805/07 The Ctr. for Jewish Pluralism – The Movement for Progressive Judaism in Isr. v. Ministry of Educ. et al. (judgment of J. Procaccia)". Supreme Court of Israel, 27 Temmuz 2008.

<https://versa.cardozo.yu.edu/sites/default/files/upload/opinions/Center%20for%20Jewish%20Pluralism%20v.%20Ministry%20of%20Education.pdf>

Rotem, Aryeh. “Şamranut le-tsad Hiştalvut (Entegrasyon Yanında Muhafazakarlık)”. *Shaharit*. 2013.

<https://www.shaharit.org.il/%D7%A1%D7%A7%D7%A8-%D7%94%D7%97%D7%91%D7%A8%D7%94-%D7%94%D7%97%D7%A8%D7%93%D7%99%D7%AA-%D7%A0%D7%95%D7%91%D7%9E%D7%91%D7%A8-2013/>

Rotem, Tamar. “Heder’den Ayrılış- Çekirdek Müfredatı Kabul Eden Harediler Temiz Olmamakla Suçlanıyor”. *Ha-Makom* (06 Ağustos 2015). <https://www.ha-makom.co.il/article/tamar-rotem-orthodox-education>

Shamai, Shmuel. “‘Cultural Shift’: The case of Jewish religious education in Israel”. *British Journal of Sociology of Education* 21/3 (2000), 401-417.

Sharon, Jeremy. “Chief Rabbi Yosef: Science, math are nonsense, study in yeshiva instead”. *The Jerusalem Post* (30 Haziran 2021). <https://www.jpost.com/israel-news/chief-rabbi-yosef-science-math-are-nonsense-study-in-yeshiva-instead-672378>

Sharon, Jeremy. “Recommendation Made for Access to Core Curriculum Studies in Haredi Sector”. *The Jerusalem Post* (21 Aralık 2018). <https://www.jpost.com/israel-news/recommendation-made-for-access-to-core-curriculum-studies-in-haredi-sector-575004>

Shiffer, Varda. “The Haredi Educational System: Allocation of Public Funds”. *Contemporary Jewry* 20/1 (1999), 138-166.

Sindel, Yonatan. “Chief Rabbi in Israel Claims Science and Math are Nonsense”. *TRT World* (2021). <https://www.trtworld.com/middle-east/chief-rabbi-in-israel-claims-science-and-math-are-nonsense-47956>

Sokol, Sam. “Israel’s Chief Rabbi Shrugs Off Math, Science Studies as ‘Nonsense’”. *Haaretz* (30 Haziran 2021). <https://www.haaretz.com/israel-news/2021-06-30/ty-article/.premium/israels-chief-rabbi-shruggs-off-math-science-studies-as-nonsense/0000017f-df1f-db22-a17f-ffb608d0000>

Staff, Toi. “Belz Hasidic sect to begin teaching core curriculum, more communities may follow”. *The Times of Israel* (27 Ocak 2022). <https://www.timesofisrael.com/belz-hasidic-sect-to-begin-teaching-core-curriculum-more-said-to-follow/>

Staff, Yated Ne’eman. “Parents Object to Meitzav Exam”. *Dei’ah ve Dibur [Bilgi ve Kavrayış]* (30 Kasım 2005). <https://www.chareidi.org/archives5766/TLTD66aexam.htm>

Stopler, Gila. “The Right to an Exclusively Religious Education-The Ultra-Orthodox Community in Israel in Comparative Perspective”. *Georgia Journal of International & Comparative Law* 42/3 (2014), 743-796.

The Editors of Encyclopaedia. “Ultra-Orthodox Judaism”. *Britannica*, 05 Eylül 2024. <https://www.britannica.com/topic/ultra-Orthodox-Judaism>

United Nations, General Assembly resolution 2200A (XXI). International Covenant on Civil and Political Rights, International Covenant on Civil and Political Rights. (23 Mart 1976). <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>

Calcalist. “Ha-Heskem ha-Koalitsyoni im Yeş Atid: Ha-Mismah ha-Male (Yesh Atid ile Koalisyon Anlaşması - Tam Metin)” (2013). <https://www.calcalist.co.il/local/articles/0,7340,L-3597994,00.html>

“Hok Hinuh Mamlahti 5773-1953 (Devlet Eğitim Kanunu 5713-1953)”. İsrail: Knesset, 1953. https://fs.knesset.gov.il//2/law/2_lsr_208355.PDF

“Hok Limud Hova 5709-1949 (Zorunlu Eğitim Kanunu 5709-1949)”. İsrail: Knesset, 1949. https://fs.knesset.gov.il//1/law/1_lsr_203716.PDF

“Hok Mosdot Hinuh Tarbutiim Yahudiim 2008-5768 (Özgün Kültürel Eğitim Kurumları Kanunu 2008-5768)”. İsrail-Knesset, 2008. https://www.nevo.co.il/law_html/law01/999_977.htm

The Israel Democracy Institute. “MK Matan Kahana: ‘The Chief Rabbis of the State of Israel should be Zionists’”. 21 Eylül 2022. Erişim 18 Eylül 2023. <https://en.idi.org.il/articles/45993>

The Ultra-Orthodox Community on the Conservatism-Modernism Spectrum. The Israel Democracy Institute, 31 Mayıs 2019. <https://en.idi.org.il/articles/26911>

Tohnit ha-Leumit Le-Hinuh (Ulusal Eğitim Planı: Dovrat Raporu). Kudüs: Knesset: İsrail’de Eğitimin Geliştirilmesi için Ulusal Görev Gücü, 2005. https://www.makorrishon.co.il/nrg/images/stuff/news/Dovrat_05.01.05.pdf

İsrail Eğitim Bakanlığı. “Tohnit Yesod (Liba) la-Hinuh ha-Yesodi be-Medinat Yisrael (İsrail Devleti’nde İlköğretim İçin Temel Plan (Çekirdek Müfredat))”. 11 Eylül 2022. <https://apps.education.gov.il/mankal/Horaa.aspx?siduri=467>

Hiddush. “Trajtenberg Committee Recommends Compulsory Core Curriculum, Limiting the Study of Young Men in Yeshiva” (26 Eylül 2011). https://hiddush.org/article-2263-0-Trajtenberg_Committee_Recommends_Compulsory_core_curriculum_limiting_the_study_of_young_men_in_yeshiva.aspx